

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня вищої освіти

**на тему: Забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського
підприємства**

Виконав:

Корольов Андрій Владиславович
студент спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Керівник:

Рибіна Лариса Олександрівна
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування

Рецензент:

Ятлов Сергій Григорович
директор ТОВ «Свіда» м. Суми

Суми – 2022

АНОТАЦІЯ

Корольов А. В. Підвищення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства

Кваліфікаційна робота ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», СНАУ, Суми. 2022 р. Рукопис.

В кваліфікаційній роботі розглянуті теоретико-методичні основи формування та оцінки фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства. Проаналізовані результати діяльності підприємства, його майновий і фінансовий стан. Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за період 2019 – 2021 роки свідчить про їх покращення. За останні два роки дослідження підприємство є прибутковим. Обороти і основні засоби підприємства використовуються ефективно. Фінансовий стан є стійким. Фінансування підприємства здійснюється переважно за рахунок власних джерел, а також за рахунок залучених коштів – довгострокових і короткострокових банківських кредитів і кредиторської заборгованості. SWOT-аналіз діяльності підприємства показав, що у нього є реальні шанси досягти успішного розвитку за умов: якщо у своїй діяльності перейде до стратегічного планування із врахуванням сильних сторін його діяльності та потенційні можливості. А також якщо буде займатися розробкою системи забезпечення фінансової безпеки підприємства із розробкою напрямків попередження загроз і подолання слабких сторін. На підставі узагальненого аналізу імовірності банкрутства можна стверджувати, що на найближчу перспективу підприємству банкрутство не загрожує. Але для підтримки такого стану та подальшого розвитку підприємству треба увагу приділити удосконаленню системи його фінансової безпеки. Визначення умов фінансової рівноваги є основою для забезпечення фінансової безпеки підприємства. Побудований фактичний профіль фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» в 2021 році дозволяє стверджувати, що для забезпечення фінансової рівноваги підприємства необхідно постійно контролювати показники фінансового стану, щоб їх значення не перевищували критичні значення. Також виникає необхідність в оперативному реагуванні на зміни фінансових показників, виявлення причин їх відхилення від критичної межі задовільної оцінки за показниками фінансової безпеки, розробляти заходи для збільшення показників ефективності діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня». Для зниження впливу загроз для фінансової безпеки необхідно, насамперед, бухгалтеру, який проводить моніторинг фінансової безпеки, оперативно реагувати на зміни ситуації, регулярно готувати документи для керівництва підприємством з метою швидшого прийняття рішень з тих чи інших проблем і контролювати їх виконання. Щоб уникнути самого вірогідного і значимого ризику (ризiku «касового розриву») необхідно планувати бюджет витрат і платежів і бюджет доходів і надходжень грошових коштів, контролювати заявки на платежі, розробити критерії для черговості платежів з метою зменшення дебіторської заборгованості.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, фінансова безпека, фінансова рівновага, моніторинг, дебіторська заборгованість.

SUMMARY

Korolyov A. V. Increasing the financial security of an agricultural enterprise

Qualification work of the EPP "Finance, banking and insurance", specialty 072 "Finance, banking and insurance", SNAU, Sumy. 2022. Manuscript.

The qualification worked examines the theoretical and methodological foundations of the formation and assessment of the financial security of an agricultural enterprise. The results of the enterprise's activity, its property and financial condition are analyzed. The analysis of the main financial and economic indicators of the activity of APC «Agrofirm «Pershe Travnia» for the period 2019-2021 indicates their improvement. Over the past two years of research, the company has been profitable. Circulating and fixed assets of the enterprise are used effectively. The financial condition is stable. The financing of the enterprise is carried out mainly at the expense of own sources, as well as at the expense of borrowed funds - long-term and short-term bank loans and accounts payable. The SWOT analysis of the company's activities showed that it has real chances to achieve successful development under the following conditions: if it moves to strategic planning in its activities, taking into account the strengths of its activities and potential opportunities. And also if he will deal with the development of the system for ensuring the financial security of the enterprise with the development of directions for preventing threats and overcoming weaknesses. On the basis of a generalized analysis of the probability of bankruptcy, it can be stated that the company is not threatened with bankruptcy in the near future. But in order to maintain this state and further development, the enterprise should pay attention to improving the system of its financial security. Determining the conditions of financial equilibrium is the basis for ensuring the financial security of the enterprise. The constructed actual profile of the financial balance of APC «Agrofirm «Pershe Travnia» in 2021 allows us to state that in order to ensure the financial balance of the enterprise, it is necessary to constantly monitor the indicators of the financial condition so that their values do not exceed critical values. There is also a need to promptly respond to changes in financial indicators, to identify the reasons for their deviation from the critical limit of a satisfactory assessment based on indicators of financial security, to develop measures to increase the performance indicators of APC «Agrofirm «Pershe Travnia». To reduce the impact of threats to financial security, it is necessary, first of all, for an accountant who monitors financial security to respond quickly to changes in the situation, regularly prepare documents for the management of the enterprise in order to make faster decisions on certain problems and monitor their implementation. In order to avoid the most likely and significant risk (the risk of a "cash gap"), it is necessary to plan the budget of expenses and payments and the budget of income and receipts of funds, control applications for payments, develop criteria for the sequence of payments in order to reduce receivables.

Key words: agricultural enterprise, financial security, financial balance, monitoring, receivables.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	10
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СВК «АГРОФІРМА «ПЕРШЕ ТРАВНЯ»	20
2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»	20
2.2 SWOT - аналіз СВК «Агрофірма «Перше травня»	31
2.3 Діагностика фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»	35
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СВК «АГРОФІРМА «ПЕРШЕ ТРАВНЯ»	45
3.1 Оцінка фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» як бази фінансової безпеки та напрями її забезпечення	45
3.2 Напрямки забезпечення фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»	49
3.3 Управління дебіторською заборгованістю з метою мінімізації ризиків «касових розривів»	54
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. В тяжких економічних та фінансових умовах воєнного стану вітчизняні підприємства переживають період створення нових умов, нових ринкових принципів господарювання, удосконалення інструментів управління діяльністю і ресурсами підприємства. Стійке функціонування і розвиток підприємства визначається його здатністю адекватно реагувати на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища, що проявляється у показниках, які характеризують фінансову безпеку підприємства. За таких умов перед керівництвом і менеджментом підприємства постають питання забезпечення фінансової безпеки свого підприємства і пошуку напрямків удосконалення системи захисту від можливих загроз. Це і ще раз підкреслює доцільність підвищення фінансової безпеки підприємства, оскільки саме фінанси є рушійною і вирішальною ланкою будь-якої економічної системи.

Актуальність обраної теми дослідження пояснюється, насамперед, необхідністю всебічного наукового аналізу системи показників фінансової безпеки підприємства, виявлення загроз і безпеки, які можуть призвести до втрати фінансової безпеки, з метою розробки заходів з мінімізації можливих негативних тенденцій.

Питання оцінки і забезпечення фінансової безпеки підприємств досліджувались у багатьох наукових працях вітчизняних та іноземних науковців. Зокрема, підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства, умов її забезпечення та методи її оцінки розглядались в наукових працях таких авторів як Н.Л. Марусяк, Н.А. Бак [1], Мельник А.М. [2], Вергун, К.В. Стрижко [3], Вудвуд В.В., Батієвська О.В. [4], Амосов О.Ю. [5], Лиса О.В. [6], Сорока Л., Шевченко О. [7], Краснокутська Н.С., Коптева Г.М. [8] та інші. Особливості фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств розглядались у працях Ю.В. Біляка [9], Вдовенко Л. О., Черненко О.С. [10] та інші.

Незважаючи на досить високий рівень опрацювання дослідження фінансової безпеки підприємства, деякі аспекти цієї актуальної проблеми ще й

досі лишаються невивченими. В першу чергу це зумовлено зміною змістовних характеристик трактування «фінансової безпеки підприємства», відсутністю систематизації існуючих поглядів щодо показників оцінки фінансової безпеки підприємства, а також фрагментарністю досліджень того або іншого аспекту фінансової безпеки підприємства.

Мета даного дослідження – проведення аналізу фінансово-економічної діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня», розробка заходів із забезпечення його фінансової безпеки в умовах ринкової невизначеності.

Для досягнення мети дослідження були вирішені такі **завдання**:

- розглянута сутність фінансової безпеки підприємства як складової його економічної безпеки;
- виділені вірогідні внутрішні і зовнішні загрози фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства;
- наведені методичні підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства;
- зроблений аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»;
- зроблений аналіз ресурсного забезпечення діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»;
- здійснена оцінка показників фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»;
- запропоновані напрямки забезпечення фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»;
- зроблені висновки.

Об'єктом дослідження є фінансова безпека СВК «Агрофірма «Перше травня».

Предметом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства.

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є визначення основних напрямків підвищення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства СВК «Агрофірма «Перше травня», зокрема, необхідність

періодичної побудови профіля фінансової рівноваги підприємства для визначення слабких місць у роботі підприємства, а також матриці ризиків з метою попередження загроз для фінансової безпеки, запропонована послідовність дій для попередження виникнення касового розриву на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів визначається у формуванні пропозицій щодо підвищення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства за умов ринкової невизначеності.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід та методи логістичного аналізу. У роботі використано ретроспективний аналіз, структурний аналіз, порівняльний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на двох наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, Україна 22-23 жовтня 2022 року); II Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (м. Хмельницький 16-17 листопада 2022).

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези наукових конференцій.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 29 найменувань, додатків. Основний текст викладений на 60 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 28 таблиці, 8 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Однією з ключових умов стійкого росту сільськогосподарського підприємства, як і будь - якого іншого суб'єкта господарювання, і формування позитивних результатів його фінансової діяльності є наявність на підприємстві ефективної системи фінансової безпеки. Сучасні наукові дослідження вказують на той факт, що без єдиної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу неможливо знайти вихід із кризи, стабілізувати економічну ситуацію та створити ефективний механізм ведення бізнесу [11]. На думку Вдовенко Л.О., Черненко О.С., і з ними можна погодитись, недостатня увага до проблем фінансової безпеки може викликати небажані результати для діяльності підприємства, навіть призвести до його банкрутства. Це пов'язано із тим, що навіть за умови наявності високого прибутку підприємство може поглинути інше підприємство за умов жорсткої конкуренції на ринку, що є властивим сільськогосподарським підприємствам. Крім того, за умови високої прибутковості підприємство прагне розширюватись, що викликає зростання залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансових ресурсів, відповідно, їх залучення призводить до втрати фінансової стійкості і самостійності в прийнятті управлінських рішень. Тому забезпечення фінансової безпеки підприємства націлює його на підвищення рівня капіталізації і тим самим на вирішення питання забезпечення пріоритетних інтересів сільськогосподарських підприємств – зростання ринкової вартості [10], що за сучасних умов господарювання є самоціллю існування та функціонування підприємства. .

Поняття «фінансова безпека підприємства» з'явилося порівняно не давно, а тому точного і повного його визначення, яке б відображало дійсну сутність фінансової безпеки на сьогодні немає. В процесі аналізу наукової літератури

з'ясовано, що в економічній теорії фінансову безпеку підприємства розглядають, як правило, в двох аспектах, або як складову економічної безпеки, або як самостійне наукове поняття, яке має відмінності від економічної безпеки.

У зв'язку із тим, що на сільськогосподарських підприємствах невеликих розмірів, до яких відноситься наш об'єкт дослідження, фінансова система розглядається як складова забезпечення функціонування його економічної системи, вважаємо за доцільним розглядати фінансову безпеку сільськогосподарського підприємства як складову його економічної безпеки з точки зору відтворення фінансового забезпечення діяльності підприємства.

Змістовне визначення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства, на нашу думку, дають Терещенко М.А. [12] та Хоменко О.А. [13]. Вони трактують фінансову безпеку сільськогосподарського підприємства як систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів підприємства з врахуванням його географічного розташування та природно-кліматичних умов діяльності за рахунок розширення рівня їх поточного та потенційного фінансового забезпечення та їх узгодженості із наявними можливостями, здатну зменшити рівень впливу негативних факторів за рахунок ефективного використання фінансових важелів та інструментів, спрямованих на покращення економічних відносин у межах дії фінансового механізму для забезпечення фінансових пропорцій розвитку сільськогосподарського підприємства.

Виходячи із трактування фінансової безпеки для її забезпечення на підприємстві важливо врахувати зовнішні і внутрішні загрози для діяльності сільськогосподарського підприємства [2]. При цьому ці загрози можуть бути як поточні так і потенційні. Марусяк Н.Л. і Бак Н.А. вважають, що виявлення різноманітних загроз, які виникають у процесі господарської діяльності суб'єктів господарювання, є обов'язковим при формуванні системи забезпечення фінансової безпеки на рівні суб'єктів господарювання [1].

Зовнішні і внутрішні загрози для суб'єктів підприємницької діяльності, до яких відноситься наш об'єкт дослідження – сільськогосподарське підприємство, наведені на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Внутрішні і зовнішні загрози для фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності

Джерело: [14]

Конкретні види загроз, які виникають у процесі господарської діяльності суб'єктів господарювання і, які насамперед необхідно враховувати при формування системи фінансової безпеки підприємств, на нашу думку, залежать від особливостей діяльності суб'єктів господарювання. До особливостей діяльності підприємств сільськогосподарської галузі Біляк Ю.В. [9] відносить:

- необхідність підтримки необхідного рівня родючості, що спричиняє необхідність збільшення фінансування;

- державна фінансова підтримка, що означає наявність додаткових коштів для фінансування діяльності підприємства;
- необхідність врахування природних умов як фактору ризикованого землеробства, що вимагає додаткових коштів на страхування природних ризиків;
- цінові ризики та пов'язані з ними небезпеки і загрози для ведення аграрного бізнесу;
- необхідність виживання і утримання на ринку за умови жорсткої конкуренції, вимагає наукового та обґрунтованого підходу до вибору джерел фінансового забезпечення господарської діяльності та ефективного їх використання;
- врахування необхідності оновлення та модернізації технологічних та управлінських процесів завдяки інноваціям для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, які, у свою чергу, є високоризикованими і потребують великих обсягів фінансування.

Вергун А.М., Стрижко К.В. вважають, що «головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в гарантуванні його стабільного та максимально ефективного функціонування на даному етапі та високого потенціалу розвитку в майбутньому» [3]. Безпосередньо для сільськогосподарських підприємств Вдовенко Л.О., Черненко О.С. до важливих цілей їх фінансової безпеки включають як забезпечення стійкого фінансового стану самого підприємства, забезпечення конкурентоспроможності його господарської та комерційної діяльності, мінімізація ризиків природних факторів, які супроводжують господарську діяльність, так і забезпечення розвитку сільських територій та забезпечення продовольчої і екологічної безпеки країни в цілому [10]. Це пов'язано з тим, що впровадження превентивних заходів для збереження стабільного фінансового стану сільськогосподарського підприємства повинні бути внутрішнього і зовнішнього характеру.

Отже, забезпечення і формування ефективної системи фінансової безпеки кожного окремого сільськогосподарського підприємства має важливе значення як для розвитку сільських територій, враховуючи впровадження реформи

децентралізації і підвищення ролі місцевого самоврядування, так і для країни в цілому з точки зору досягнення її екологічної та продовольчої безпеки (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Цілі формування системи фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства

Джерело: [10]

Досягнення визначених на рис. 1.2 цілей можливо завдяки правильній оцінці поточних і потенційних можливостей підприємства протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам для фінансових інтересів підприємства, тобто інтересів у сфері фінансової діяльності, а також фінансових відносин і ресурсів та фінансового стану загалом. Відповідно формування системи фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства передбачає діагностику фінансово-економічної захищеності його в умовах, коли результати поточної діяльності не завжди призводять до зміни величини і складу позиченого та власного капіталів, завдяки якому здійснюється діяльність підприємства, яке, у свою чергу, потребує

максимального контролю захисту економічного потенціалу. Адже економічний потенціал підприємства відображає кількісну величину його можливостей на певний момент протистояти загрозам внутрішнього і зовнішнього середовища, а система фінансової безпеки дозволяє відкоригувати рівень захисту життєво необхідних фінансових інтересів підприємства [10].

Діагностика системи фінансової безпеки включає в себе сукупність послідовних, взаємопов'язаних між собою блоків, етапів діяльності, систематизованих і пристосованих до цих завдань методик, методів, моделей, що дозволяють виявити, оцінити і зменшити вплив ризиків, спровокованих внутрішніми та зовнішніми загрозами до оптимального рівня з мінімальними витратами ресурсів [5]. Для сільськогосподарських підприємств вітчизняні науковці розробили власні підходи до діагностики їх фінансової безпеки, етапи здійснення якої наведені на рис. 1.3.

Аналіз наукових праць, присвячених дослідженню методології оцінки фінансової безпеки на мікроекономічному рівні, дозволяє зробити висновки, що основними методами оцінки фінансової безпеки підприємства є: коефіцієнтний метод [15; 16; 17]; інтегральний метод [18], визначення факторів впливу на окремі складові фінансової безпеки [19, 20]; діагностику ймовірності банкрутства [21]. Всі ці методи об'єднує здійснення аналізу фінансового стану підприємства.

Враховуючи ті обставини, що сільськогосподарське підприємство, господарську діяльність і фінансову безпеку якого ми досліджуємо в нашій роботі, фінансові результати отримує завдяки операційній діяльності, доцільним є зробити оцінку фінансової безпеки саме операційної діяльності підприємства. Докієнко Л., Гринюк Н., Наконечна О., Михайлик О. пропонують оцінку фінансової безпеки операційної діяльності агропромислових підприємств здійснювати «на основі узгодження взаємодії основних факторів впливу та рівнів її складників» [22, с. 142]. Для цього пропонується трикомпонентна система оцінки фінансової з використанням класичного методу аналізу фінансового стану (коефіцієнтного) і діагностики ймовірності банкрутства, а також моделі оцінки

рівня фінансової стійкості операційної діяльності, модифікованого балансу та модель вартісно-орієнтовного управління «VBM-EVA-BSC» [22].

Рисунок 1.3 – Етапи проведення діагностики рівня фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства

Джерело: [10]

Модель оцінки фінансової стійкості операційної діяльності сільськогосподарського підприємства в системі діагностики його фінансової безпеки наведена в таблиці 1.1.

Разом із оцінкою фінансової стійкості підприємства в системі діагностики його фінансової безпеки оцінюється також його ліквідність, яка забезпечує швидкість притоку грошових коштів для фінансування операційної діяльності

підприємства і усунення такої внутрішньої загрози для його фінансової безпеки як перебої у роботі.

Таблиця 1.1 - Модель оцінки фінансової стійкості операційної діяльності підприємства в системі діагностики його фінансової безпеки

Ступінь фінансової стійкості	Зміст фінансової ситуації	Рівень фінансової безпеки
Фінансова стійкість I ступеня	$\begin{cases} \pm K^{\text{ВOK}} \geq 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КЗ}} \geq 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КП}} \geq 0 \end{cases} \quad S = (1,1,1)$	Абсолютний
Фінансова стійкість II ступеня	$\begin{cases} \pm K^{\text{ВOK}} < 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КЗ}} \geq 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КП}} \geq 0 \end{cases} \quad S = (0,1,1)$	Нормальний
Фінансова стійкість III ступеня	$\begin{cases} \pm K^{\text{ВOK}} < 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КЗ}} < 0 \\ \pm K^{\text{ВOK}+\text{КП}} \geq 0 \end{cases} \quad S = (0,0,1)$	Низький

Джерело: [20]

Модель оцінки ліквідності операційної діяльності сільськогосподарського підприємства в системі діагностики його фінансової безпеки наведена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Модель оцінки ліквідності операційної діяльності підприємства в системі діагностики його фінансової безпеки

Ступінь ліквідності	Зміст фінансової ситуації	Рівень фінансової безпеки
Ліквідність I ступеня	$\begin{cases} K^{3\text{Л}} > 2 \\ K^{\text{ПЛ}} > 1 \\ K^{\text{АЛ}} > 0,6 \end{cases}$	Абсолютний
Ліквідність II ступеня	$\begin{cases} 1 \leq K^{3\text{Л}} \leq 2 \\ 0,6 \leq K^{\text{ПЛ}} \leq 1 \\ 0,2 \leq K^{\text{АЛ}} \leq 0,6 \end{cases}$	Нормальний
Ліквідність III ступеня	$\begin{cases} K^{3\text{Л}} < 1 \\ K^{\text{ПЛ}} < 0,6 \\ K^{\text{АЛ}} < 0,2 \end{cases}$	Низький

Джерело: [22]

Оскільки такі показники фінансового стану як фінансова стійкість та ліквідність взаємообумовлені, то на основі їх оцінки автори даної методики побудували матрицю діагностики фінансової безпеки операційної діяльності підприємства, яка представлена в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 - Матриця діагностики фінансової безпеки операційної діяльності підприємства

Показники	Ліквідність I ступеня	Ліквідність II ступеня	Ліквідність III ступеня
Фінансова стійкість I ступеня	Абсолютна фінансова безпека	Висока фінансова безпека	Прийнятна фінансова безпека
Фінансова стійкість II ступеня	Висока фінансова безпека	Нормальна фінансова безпека	Задовільна фінансова безпека
Фінансова стійкість III ступеня	Прийнятна фінансова безпека	Задовільна фінансова безпека	Низька фінансова безпека

Джерело: [22]

Наведена методика оцінки фінансової безпеки основана на поточних показниках діяльності підприємства. Але його фінансова безпека в довгостроковому періоді також може зазнавати непередбачених загроз. Тому, на нашу думку, дану методику доцільно доповнити діагностикою фінансової рівноваги підприємства, яка за твердженням Т.П. Гудзь «виступає одним із найважливіших заходів профілактики фінансової кризи та недопущення ситуації банкрутства» [23, с. 149]. Фінансову рівновагу Скалюк Р. розглядає як особливий фінансовий стан підприємства, який виявляється у збалансованості надходження економічних вигід (прибутку) і притоку грошових коштів, що дозволяє у майбутньому підвищити рентабельність, платоспроможність, фінансову стійкість підприємства і тим самим забезпечити його економічний розвиток [24].

Класичним способом оцінки рівня фінансової рівноваги підприємства є встановлення відповідності окремих статей балансу вимогам «золотого правила фінансування», згідно якого фінансовий капітал має бути мобілізований на строк, не менший від строку вкладання даного капіталу в активи. Іншими словами фінансовий менеджмент підприємства повинен дотримуватись вимог (1.1) [25]:

$$\frac{ДА}{ДП} \leq 1; \frac{КА}{КП} \geq 1 \quad (1.1)$$

де ДА, ДП – відповідно, довгострокові активи, пасиви;

КА, КП – відповідно, короткострокові активи, пасиви.

На думку Хромушиної Л.А для діагностики рівня фінансової рівноваги доцільно встановлювати факт дотримання підприємством «золотого правила розвитку підприємства», суть якого виражається умовою (1.2) [25]:

$$T_{\Pi} > T_{\text{в}} > T_{\text{а}} > 100\% \quad (1.2)$$

де T_{Π} - темп зростання прибутку підприємства, %;

$T_{\text{в}}$ - темп зростання виручки від продажу продукції (робіт, послуг), %;

$T_{\text{а}}$ - темп зростання сукупних активів підприємства, %.

Формально фінансову рівновагу пропонується інтерпретувати як відношення двох показників, які характеризують її зміст [24].

$$KФР = \frac{ЧРГК}{ФР_{\text{гд}}} \quad (1.3)$$

де КФР – коефіцієнт фінансової рівноваги підприємства;

ЧРГК – чистий рух грошових коштів (р. 3400 ф.№ 3);

ФР_{гд} – фінансовий результат господарської діяльності (р. 2350 (2355) ф.№ 2)

На нашу думку, порядок діагностики фінансової рівноваги промислових підприємств, запропонований Скалюк Р., можна застосувати для сільськогосподарських підприємств (Додаток А).

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СВК «АГРОФІРМА «ПЕРШЕ ТРАВНЯ»

2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»

Сільськогосподарський виробничий кооператив «Агрофірма «Перше травня» (скорочена назва СВК "Агрофірма «Перше травня») є юридичною особою, яка була зареєстрована 30 березня 2000 року за адресою Сумська область, Сумський район, село Великі Вільми, вулиця Першотравнева, 17. Аналізуємий суб'єкт господарювання має недержавну форму власності і здійснює свою діяльність в сільськогосподарській галузі.

СВК «Агрофірма «Перше Травня» займається сільськогосподарською діяльністю, зокрема:

- вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур та насіння олійних культур;
- розведенням великої рогатої худоби молочних порід;
- розведенням іншої великої рогатої худоби та буйволів;
- розведенням коней;
- розведенням свиней;
- виробництвом м'яса;
- переробленням молока, виробництвом масла та сиру;
- виробництвом продуктів борошномельно-круп'яної промисловості;
- виробництвом хліба та хлібобулочних виробів;
- виробництвом кормів для тварин, що утримуються на фермах;
- оптовою торгівлею зерном та живими тваринами;
- роздрібною торгівлею.

Показники, наведені в таблиці 2.1, свідчать про те, що станом на кінець 2021 року СВК «Агрофірма «Перше Травня» переважно спеціалізується на

виросуванні зернових культур, хоча у попередні роки більше спеціалізувалось на вирощуванні великої рогатої худоби і мало молочну спеціалізацію.

Таблиця 2.1 - Обсяг і структура товарної продукції СВК «Агрофірма «Перше Травня» зв 2019 – 2021 рр.

№ п/п	Назва галузей та видів продукції	2019 р.		2020 р.		2021 р.		В середньому за 3 роки	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1.	Продукція рослинництва - всього	19450	48	21268	51	27034	51	22584	50
1.1	Зернові і зернобобові	15817	39	14293	34	19044	36	16385	36
1.2	Насіння соняшника	3633	9	6975	17	7990	15	6199	14
2.	Продукція тваринництва - всього	21294	52	20545	49	25527	49	22455	50
2.1	Вирощування (в живій масі), в т.ч. ВРХ	7869	19	7094	17	9205	18	8056	18
2.2	Молоко	13425	33	13451	32	16322	31	14399	32
Продукція сільського господарства - всього		40744	100,0	41813	100,0	52561	100,0	45039	100,0

Джерело: № 21-заг звітності підприємства

В середньому за досліджуваний період підприємство реалізувало 50% продукції рослинництва, із яких 36% - зернові і зернобобові, із загального обсягу реалізованої продукції за аналогічний період, і, відповідно, 50% продукції тваринництва, із яких 32% - молочної продукції.

Спеціалізація підприємства склалась відповідно до природно-кліматичних умов та наявності родючих 2030 га сільськогосподарських земель, які знаходяться у власності СВК «Агрофірма «Перше Травня» зв 2019 – 2021 рр.

Середньооблікова кількість працівників на підприємстві станом на кінець 2021 року складає 134 осіб, з яких 60 жінок. У 2019 році аналогічні показники складали 160 осіб, з яких 69 жінок. Як бачимо відбулось зменшення кількості працівників за досліджуваний період на 26 осіб, з яких 9 жінок.

Масштаби діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» можуть бути охарактеризовані основними економічними показниками, які наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Основні економічні показники господарської діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» зв 2019 – 2021 рр.

№ п/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного	
					натуральних одиниць	%
1	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	47131	45 532	58 301	11170	124
2.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(4228)	5 188	9 360	13588	х
3	Отримано в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:	2322	2243	2872	550	124
	- чистого доходу					
	- операційних витрат	3838	3150	2990	-848	78
	- основних виробничих фондів	814	751	769	-45	95
	- валового прибутку (збитку)	687	652	887	200	129
	- операційного прибутку (збитку)	(152)	317	493	618	х
	- чистого прибутку (збитку)	(208)	256	461	669	х
	- затрат на працю	670	651	785	115	117
4	Отримано в розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн.:	295	325	435	140	148
	- чистого доходу					
	- валового прибутку (збитку)	14	94	134	120	в 9 раз
	- чистого прибутку (збитку)	(26)	129	70	96	х
11.	Отримано в розрахунку на 100 грн. основних виробничих фондів, тис. грн.:	285	299	374	89	131
	- чистого доходу					
	- валового прибутку (збитку)	14	87	115	101	в 8 раз
	- чистого прибутку (збитку)	(26)	61	60	86	х
12.	Рівень рентабельності (збитковості) підприємства, %	(10)	15	23	33	х

Джерело: ф.2 фінансової звітності підприємства

Аналіз таблиці 2.2 свідчить про покращення основних економічної показників діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за період 2019 – 2021 роки. Негативну тенденцію має показник, який відображає вартість основних виробничих фондів на 100 га сільськогосподарських угідь і свідчить про зростання зношеності основних виробничих фондів і повільне їх оновлення. Більш детально наявність, стан і використання основних виробничих фондів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за період 2019 – 2021 роки характеризують показники, наведені в таблицях 2.2 -2.3.

Таблиця 2.3 - Динаміка складу і якості основних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за період 2019 – 2021 рр, тис. грн.

Показники	2019р	% зносу	2020р	% зносу	2021р	% зносу	Відношення 2021 р. до 2019 р у %.
Будинки, споруди та передавальні пристрої	3701	67	2911	74	2381	79	64
Машини та обладнання	91	99	41	99	1841	91	в 20 раз
Транспортні засоби	12501	17	12055	27	11098	36	89
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	1	99	0	100	38	67	в 67 раз
Інші основні засоби	10	44	2	33	17	-	170
Інші необоротні матеріальні активи	216	-	234	-	229	-	106
Разом	16520	63	15243	67	15604	69	94

Джерело: ф.5 фінансової звітності підприємства

Оцінка даних, наведених в табл. 2.3, говорить про те, що протягом 2019 – 2021 років в СВК «Агрофірма «Перше Травня» відбулися зміни у складі основних засобів підприємства. В цілому вартість основних засобів за даний період зменшилась на 6%, в тому числі будинків, споруд та передавальних пристроїв на 36%, транспортних засобів на 11%. При цьому вартість машин та обладнання зростає в 20 раз на 8%, інструментів, приладів та інвентарю (меблів) – в 67 раз, інших основних засобів – на 70%, а також інших необоротних матеріальних активів на 6%. Щодо якості основних виробничих засобів підприємства, то необхідно відзначити суттєву їх зношеність станом на кінець 2021 року, зокрема машин та обладнання – 91%, будинків, споруд та передавальних пристроїв – 79%, транспортних засобів – 36%. В цілому зношеність основних виробничих засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» станом на кінець 2021 року становить 69%.

Зміна складу основних засобів підприємства, зумовлена, в першу чергу, їхнім рухом, тобто надходженням та вибуттям. Проведемо аналіз руху основних засобів в СВК «Агрофірма «Перше Травня» протягом 2019 – 2021 років на підставі показників, наведених в табл. 2.4.

Дані таблиці 2.4 показують, що протягом 2019 – 2021 років в СВК «Агрофірма «Перше Травня» відбувався рух основних виробничих засобів. Коефіцієнт динаміки має позитивну тенденцію і становить у 2021 році 0,92.

Таблиця 2.4 - Показники руху і якісного складу основних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за період 2019 – 2021 рр, тис. грн.

№ п/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) звітного року від базисного	
					натуральних одиниць	%
1	Вартість основних виробничих засобів на початок року, тис. грн.	18652	16520	15243	-3409	х
2	Надійшло ОВЗ за рік, тис. грн.	2084	2056	3640	1556	х
3	Вибуло ОВЗ за рік, тис. грн.	600	357	356	-244	х
4	Нараховано амортизації, тис. грн.	3933	3230	3237	-696	х
5	Коефіцієнт надходження	0,13	0,13	0,23	0,10	х
6	Коефіцієнт вибуття	0,03	0,02	0,02	-0,01	х
7	Коефіцієнт динаміки	х	0,89	0,92	х	х
8	Коефіцієнт заміни	0,29	0,17	0,10	-0,19	х
9	Рівень зношення, %	63	67	69	х	3
10	Рівень придатності, %	37	33	31	х	-6
11	Питома вага активної частини, %	74	75	76	х	2

Джерело: ф.2, ф.5 фінансової звітності підприємства

Протягом 2019 – 2021 років переважало вибуття основних виробничих засобів в СВК «Агрофірма «Перше Травня». При цьому у 2021 році надходження основних засобів на підприємство було інтенсивнішим, ніж у попередні роки. Про це свідчить значення коефіцієнта надходження, яке становило у 2021 році 0,23, в той час як у попередні два роки – 0,13. Вибуття основних засобів більше відбувалось у 2019 році (коефіцієнт вибуття 0,03), у наступних роках 2020 – 2021 його значення становило 0,02. Станом на кінець 2021 року на підприємство надійшло основних виробничих засобів на суму 3640 тис. грн., що на 1556 тис. грн. більше порівняно із 2019 роком, а вибуло на суму 356 тис. грн, що на 244 тис. грн. менше порівняно із 2019 роком.

Щодо технічного стану основних засобів в СВК «Агрофірма «Перше Травня» за досліджуваний період, то в динаміці він погіршується, про що свідчить збільшення коефіцієнту зносу на 3% та відповідно зменшення коефіцієнту придатності на 6%. Негативним також є те, що в динаміці уповільнюються темпи оновлення основних засобів на підприємстві. Коефіцієнт заміни у 2021 році зменшився на 0,19 пунктів і становить 0,10.

Відтворювальні процеси на підприємстві, які відбуваються завдяки руху та оновленню основних виробничих засобів мають прямий вплив на рівень ефективності їх використання у виробничому процесі (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 - Ефективність використання основних виробничих засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	Відхилення (+,-) звітного року від базисного
1. Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	17586	15882	15424	-2162
2. Фондозабезпеченість на 1 га, тис. грн.	9	8	8	-1
3. Фондоозброєність, тис. грн.	118	113	117	-1
4. Фондовіддача	3	3	4	1
5. Фондоємність	0,3	0,3	0,2	-0,1

Джерело: ф.1, ф.2 фінансової звітності підприємства

Аналіз показників ефективності використання основних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» свідчить про покращення ефективності їх використання. Зокрема, показник фондівіддачі зріс і показує, що у 2021 році на 1 грн. основних засобів підприємства припадало доходу на суму 4 грн., у попередніх роках цей показник становив 3 грн. Відповідно, показник фондоємності зменшився. У 2021 році він показував, що для виробництва сільськогосподарської продукції вартістю в 1 грн. підприємство використовувало 0,2 грн. основних засобів. У попередніх 2019 та 2020 роках цей показник дорівнював 0,3. На покращення значення показника позитивно вплинула зміна активної частини основних засобів, яка згідно даним табл. 2.4 зросла на 2% і складає у 2021 році 76%.

Такі показники ефективності використання основних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки як фондозабезпеченість на 1 га та фондоозброєність мали тенденцію до зменшення і, відповідно, дорівнювали, 8 і 117. Аналогічні показники у 2019 році становили 9 і 118. Зменшення цих показників пов'язано із зменшенням середньорічної вартості основних засобів

через їх повільне оновлення та великий рівень зношеності, а також через зменшення працівників на підприємстві.

На фінансову результативність господарської діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» має вплив не тільки склад та використання основних виробничих засобів, але і склад, структура (табл. 2.5) та використання оборотних засобів підприємства (табл. 2.6)

Таблиця 2.5- Склад і структура оборотних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

№ п/п	Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) звітнього року від базисного	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1.	Запаси – всього	17234	49	21448	51	24522	48	7288	-1
	в т.ч. виробничі запаси, з них:	12385	35	18225	43	20350	40	7965	5
	- сировина і матеріали	9431	27	14718	35	16157	32	6726	5
	- покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби	75	0,2	101	0,2	124	0,2	49	0
	- паливо	594	2	485	1	576	1	-18	-1
	- будівельні матеріали	374	1	364	1	405	1	31	0
	- запасні частини	1049	3	1030	2	1096	2	47	-1
	- матеріали сільськогосподарського призначення	212	1	913	2	1375	3	1163	2
	МШП та інші	650	2	614	1	617	1	-33	-1
	незавершене виробництво	4474	13	2825	7	3880	8	-594	-5
	готова продукція	375	1	398	1	292	1	-83	0
	поточні біологічні активи	14361	41	16635	39	15319	30	958	-11
2.	Засоби обігу – всього	18026	51	20720	49	26752	52	8726	-1
3.	Оборотні засоби – всього	35260	100	42168	100	51274	100	16014	x

Джерело: ф.1, ф.5 звітності підприємства

Аналіз показників, наведених в табл. 2.5 дозволяє зробити висновки про зміни у складі і структурі оборотних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» протягом 2019 – 2021 роки. У загальному обсязі вартість оборотних засобів підприємства на кінець 2021 року зросла на 16014 тис. грн. і становить 51274 тис. грн. У структурі оборотних засобів у базовому і звітному році переважають засоби обігу - відповідно, 51% і 52%. Їх обсяг зріс на 8726 тис. грн. (або 48%).

Питома вага за аналогічні період, відповідно запаси складають, відповідно, 49% і 48%. В складі запасів, переважають виробничі запаси, обсяг яких також збільшився на 7965 тис. грн. (або 64%), зокрема за рахунок росту вартості сировини і матеріалів на 6726 тис. грн. (або 71%), покупних напівфабрикатів та комплектуючих на 49 тис. грн. (або 65%), будівельних матеріалів на 405 тис. грн. (або 8%), запасних частин на 47 тис. грн. (або 4%), матеріалів сільськогосподарського призначення на 1163 тис. грн. (або в 6 разів). Необхідно відзначити у складі запасів підприємства зменшення обсягу незавершеного виробництва на 594 тис. грн. (або на 5%), зменшення обсягу готової продукції на 83 тис. грн. (або на 13%).

Таблиця 2.6 – Динаміка показників використання оборотних матеріальних виробничих засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
Коефіцієнт накопичення запасів	33	49	65	32
Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних засобів	1,26	1,18	1,25	-0,1
Тривалість одного обороту матеріальних оборотних активів, днів	290	309	292	2
Тривалість одного обороту виробничих запасів, днів	120	165	175	55
Матеріаловіддача, грн.	1,73	1,67	1,38	-0,35
Матеріаломісткість, грн.	0,58	0,60	0,72	0,14
Отримано прибутку (збитку) від операційної діяльності на 1 грн матеріальних витрат, грн	0,17	0,07	0,34	0.17

Джерело: ф.1, ф.2 фінансової звітності підприємства

Аналіз показників використання оборотних матеріальних виробничих засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки свідчить про їх погіршення. Коефіцієнт накопичення запасів, який характеризує їх мобільність, має тенденцію росту. Оптимальне значення даного коефіцієнта 1. У нашому дослідженні спостерігається значне відхилення від оптимального значення у бік росту. У 2021 році цей показник дорівнював 65, тобто на 32 пункти більше значення аналогічного показника у базовому 2019 році. Це означає, що на

підприємстві склалась несприятлива структура запасів і на ринку загострюється конкуренція на продукцію підприємства. Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних засобів зменшився і становить на кінець звітного року 1,25. Відповідно, зросла тривалість одного обороту матеріальних оборотних активів з 290 днів у 2019 році до 292 днів у 2021 році. На що вплинуло зростання тривалості обороту запасів на 55 днів, яка у 2021 році становить 175 днів. Також спостерігаємо у 2021 році зменшення показника матеріаловіддачі на 0,35 грн. і збільшення показника матеріаломісткості на 0,14. Це означає, що у 2021 році на одну гривню матеріальних витрат припадає 1,38 грн валової продукції. У 2019 році аналогічний показник складав 1,73 грн. Відповідно, вартість матеріальних витрат на одну гривню валової продукції за період 2019 – 2021 роки зросла з 0,58 грн. до 0,72 грн. Позитивним є зростання отриманого прибутку від операційної діяльності на 1 грн матеріальних витрат на суму 0,17 грн. У 2021 році його величина склала 0,34 грн.

Ефективність використання оборотних засобів підприємства характеризують показники оборотності і тривалість одного обороту, зміни яких призводять до вивільнення чи залучення додаткових оборотних засобів для забезпечення діяльності підприємства. Показники ефективності використання оборотних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Показники економічної ефективності використання оборотних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

№ п/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) звітного року від базисного	
					натуральних одиниць	%
1.	Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	37462	38714	46721	9259	125
2.	Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	47131	45532	58301	11170	124
3.	Коефіцієнт оборотності	1,27	1,18	1,25	-0,02	х
4.	Коефіцієнт закріплення, грн.	0,79	0,85	0,8	0,01	х
5.	Тривалість 1 обороту, днів	287	309	292	5	х
6.	Рентабельність, (збитковість)%	(11)	13	20	9	х
7.	Сума вивільнених (додатково залучених) оборотних засобів, тис. грн.	х	2744	-2715	х	х

Джерело: ф.1, ф.2 фінансової звітності підприємства

З аналізу табл. 2.7 можна зробити висновок, що у 2021 році СВК «Агрофірма «Перше Травня» використовувало оборотні засоби у виробничих процесах з меншою ефективністю. Про це свідчить зменшення коефіцієнта оборотності, значення якого у 2021 році складало 1,25. Відповідно, спостерігається збільшення тривалості одного обороту оборотних засобів на 5 днів. У 2021 році його величина складала 292 дня. У зв'язку із тим, що підприємство у 2021 році покращило свої фінансові результати, тобто отримало прибуток, відповідно, із збитковості в 11% у 2019 році підприємство отримало рентабельність використання оборотних засобів 20%. Несуттєве зростання коефіцієнта закріплення підтверджує також погіршення використання оборотних засобів підприємства.

Але порівняно із попереднім 2020 роком підприємство підвищує ефективність використання оборотних засобів. Зокрема, зросли показники оборотності, відповідно зменшилась тривалість одного обороту оборотних засобів. Внаслідок цього на підприємстві вивільнились кошти на 2715 тис. грн. Також покращилась рентабельність оборотних засобів.

Додаткові підтвердження ефективного чи неефективного використання оборотних виробничих засобів підприємства можуть надати висновки з аналізу фінансових результатів СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Фінансові результати і рентабельність операційної діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

№ п/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
1	2	3	4	5	6
1.	Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	45 532	47 131	58 301	12769
2.	Виробнича собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	43 287	33 905	40 296	-2991
3.	Валовий прибуток, тис. грн.	2 245	13 226	18 005	15760
4.	Рівень рентабельності виробництва, %	5	39	45	40
5.	Витрати на збут, тис. грн.	927	1356	1734	807
6.	Адміністративні витрати, тис. грн.	4153	3590	4759	606
7.	Рівень рентабельності продукції, %	5	34	38	33

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
8.	Рівень рентабельності продаж, %	5	28	31	26
9.	Інші операційні доходи, тис. грн.	1033	337	751	-282
10.	Інші операційні витрати, тис. грн.	1289	2 173	2254	965
11.	Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	(3091)	6444	10009	13100
12.	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності, %	(7)	14	17	24

Джерело: розраховано на основі ф.2 фінансової звітності підприємства

Аналіз показників, наведених в табл. 2.8, показує, що у 2019 році підприємство було збитковим внаслідок збитковості операційної діяльності, яка склала 7%. У наступних 2020 та 2021 роках діяльність підприємства стала прибутковою, внаслідок прибутковості операційної діяльності, відповідно 14% та 17%. В цілому необхідно відзначити покращення фінансових результатів операційної діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки. Так, показники операційного прибутку зросли на 13100 тис. грн. Причиною такого зростання стало збільшення чистого доходу на 12769 тис. грн., який у 2021 році становив 58301 тис. грн. та зменшення виробничої собівартості на 2991 тис. грн., яка у 2021 році становила 40296 тис. грн. Спостерігаємо зростання рентабельності виробництва на 40%, рентабельності продукції на 33%, рентабельності продаж на 26%. Ефективність діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» підтверджують показники рентабельності, динаміка яких наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9- Показники рентабельності (збитковості) діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки

№ п/п	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
1	2	3	4	5	6
1.	Рівень рентабельності (збитковості) активів, %	(6)	8	13	19
2.	Рівень рентабельності (збитковості) власного капіталу, %	(7)	9	14	21
3.	Рівень рентабельності (збитковості) діяльності, %	(9)	13	20	29

Продовження таблиці 2.9

1	2	3	4	5	6
4.	Рівень рентабельності виробництва продукції, %	5	39	45	40
5.	Рівень рентабельності (збитковості) основних коштів, %	(24)	59	61	85
6.	Рівень рентабельності (збитковості) оборотних коштів, %	(6)	8	20	26
7.	Рівень рентабельності (збитковості) виробничих фондів, %	(15)	19	36	51

Джерело: розраховано на основі ф.2 звітності підприємства

Аналіз відносних показників результатів діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки показує, що у 2019 році спостерігалась збитковість за всіма показниками діяльності підприємства, крім рентабельності виробництва продукції. Але з 2020 по 2021 рік підприємство покращило результати своєї діяльності. Про це свідчить зростання показників рентабельності активів на 5% до величини 13% у 2021 році, рентабельності власного капіталу на 5% до величини 14%, рентабельності основних коштів на 2% до величини 61%, рентабельності оборотних коштів на 12% до величини 20%, та рентабельності виробничих фондів на 17% до величини 36%.

На зміну показників рентабельності діяльності підприємства мають вплив внутрішні і зовнішні фактори. При цьому цей вплив може мати як позитивний, так і негативний характер. Для попередження негативних загроз діяльності підприємства доцільним є здійснення SWOT-аналізу.

2.2 SWOT - аналіз СВК «Агрофірма «Перше травня»

В ринкових умовах невизначеності діяльності сільськогосподарському підприємству обов'язково необхідне стратегічне бачення своєї діяльності, що дозволило б розробити, з одного боку, превентивні заходи для уникнення будь-яких загроз для його фінансово-господарської діяльності та виявлення слабких

сторін, а з іншого боку, реалізувати всі свої виробничі та збутові можливості і переваги. Дослідження внутрішнього середовища СВК «Агрофірма «Перше травня» з використанням SWOT - аналізу дозволило виявити слабкі і сильні сторони в розрізі маркетингу, виробництва і фінансів, які застосовуються у фінансово-господарській діяльності підприємства (рис. 2.1)

Рисунок 2.1 – Сильні та слабкі сторони діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»

Джерело: розробка автора

Дослідження зовнішнього середовища СВК «Агрофірма «Перше травня» з використанням SWOT - аналізу дозволило виявити економічні, політичні, соціальні і природні зовнішні можливості і загрози для діяльності сільськогосподарського підприємства (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Можливості і загрози діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»

Джерело: розробка автора

Дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища СВК «Агрофірма «Перше травня» з використанням SWOT - аналізу дозволило побудувати матрицю SWOT у двох векторах: стан зовнішнього середовища (по горизонталі) і стан внутрішнього середовища (по вертикалі) (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Матриця SWOT-аналізу діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня»

Стан зовнішнього середовища:		
	Можливості 1. Використання нових сортів рослин та порід тварин з високим генетичним потенціалом 2. Виробництво перспективних продуктів сільського господарства (виробництво екологічно чистої продукції). 3. Використання власних ресурсів	Загрози: 1. Використання закордонних технологій конкурентами 2. Зростання тиску конкурентів
Стан внутрішнього середовища	Сильні сторони: 1. Стабільний попит на продукцію 2. Мала ймовірність виникнення нових конкурентів та посилення загрози з їх сторони 3. Сегментування ринку 4. Позитивна тенденція росту прибутку 5. Наявні резерви росту	Додаткові вкладення в розвиток перспективних галузей виробництва, завоювання більшої частки ринку, повніше використання державної підтримки, застосування передових досягнень в техніці, технології, організації управління та маркетингу
	Слабкі сторони: 1. Зростання темпів інфляції 2. Зміни в потребах споживачів	Дослідження ринку і використання методів прогнозування та стимулювання попиту на продукцію Мінімізувати вплив конкурентів на підприємство, зосередитись на виробництві екологічно чистої продукції.

Джерело: розробка автора

SWOT-аналіз діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня» дозволяє зробити висновок, що у підприємства є реальні шанси досягти успішного розвитку, якщо воно у своїй діяльності перейде до стратегічного планування, в якому будуть враховані сильні сторони його діяльності та потенційні можливості, і, якщо буде займатися розробкою системи забезпечення фінансової безпеки підприємства із розробкою напрямків попередження загроз і подолання слабких сторін.

2.3 Діагностика фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»

Діагностика фінансової безпеки підприємства передбачає аналіз його ресурсного забезпечення, зокрема активів і пасивів. Горизонтальний аналіз активів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Горизонтальний аналіз активів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років, тис. грн.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,–		Відносний приріст (відхилення), %		
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020	2021 / 2019
Необоротні активи, в т.ч.	28 124	25 515	27 079	-2 609	1 564	-9,28	6,13	-3,72
нематеріальні активи	13	13	13	0	0	0	0	0
незавершені капітальні інвестиції	9	9	9	0	0	0	0	0
основні засоби:	16 520	15 243	15 604	-1 277	361	-7,73	2,37	-5,54
довгострокові біологічні активи	11 541	10 209	11 412	-1 332	1 203	-11,54	11,78	-1,12
інші фінансові інвестиції	41	41	41	0	0	0	0	0
Оборотні активи, в т.ч.	35 260	42 168	51 274	6 908	9 106	19,59	21,59	45,42
запаси, в т.ч.	17 234	21 448	24 522	4 214	3 074	24,45	14,33	42,29
- виробничі запаси	12 385	18 225	20 350	5 840	2 125	47,15	11,66	64,31
- незавершене виробництво	4 474	2 825	3 880	-1 649	1 055	-36,86	37,35	-13,28
- готова продукція	375	398	292	23	-106	6,13	-26,63	-22,13
поточні біологічні активи	14 361	16 635	15 319	2 274	-1 316	15,83	-7,91	6,67
дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1 674	1 422	2 162	-252	740	-15,05	52,04	29,15
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	316	222	350	-94	128	-29,75	57,66	10,76
інша поточна дебіторська заборгованість	1 224	1 018	912	-206	-106	-16,83	-10,41	-25,49
гроші та їх еквіваленти	451	1 423	8 009	972	6 586	в 2 рази	в 5 раз	в 16 раз
Разом	63 384	67 683	78 353	4 299	10 670	6,78	15,76	23,62

Джерело: ф. 1 звітності підприємства

Аналіз активів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років свідчить про зростання їх вартості на 23,62%, яка на кінець 2021 рік

дорівнює 78353 тис. грн. Необхідно відзначити зростання вартості оборотних активів на 45%, яка на кінець 2021 рік дорівнює 51274 тис. грн. і зменшення вартості необоротних активів на 3,72%, значення якою у 2021 році дорівнювало 27079 тис. грн. У складі оборотних активів зростання відбулось внаслідок росту запасів на 42,9%, дебіторської заборгованості за продукцію – на 29,15% і грошових активів – в 16 раз, що говорить про зростання ліквідності активів на підприємстві на кінець 2021 року. Необоротні активи зменшились за рахунок зменшення вартості основних засобів на 5,54% та довгострокових біологічних активів на 1,12%.

За 2019 – 2021 роки зазнала певних змін структура активів підприємства. Про це свідчать результати вертикального аналізу активів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки, показники якого наведені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Вертикальний аналіз активів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки, %

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2021 / 2019
Необоротні активи, в т.ч.	44,37	37,7	34,56	-6,67	-3,14	-9,81
нематеріальні активи	0,02	0,02	0,02	0	0	0
незавершені капітальні інвестиції	0,01	0,01	0,01	0	0	0
основні засоби:	26,06	22,52	19,92	-3,54	-2,6	-6,14
довгострокові біологічні активи	18,21	15,08	14,56	-3,13	-0,52	-3,65
інші фінансові інвестиції	0,06	0,06	0,05	0	-0,01	-0,01
Оборотні активи, в т.ч.	55,63	62,3	65,44	6,67	3,14	9,81
запаси	27,19	31,69	31,3	4,5	-0,39	4,11
- виробничі запаси	19,54	26,93	25,97	7,39	-0,96	6,43
- незавершене виробництво	7,06	4,17	4,95	-2,89	0,78	-2,11
- готова продукція	0,59	0,59	0,37	0	-0,22	-0,22
поточні біологічні активи	22,66	24,58	19,55	1,92	-5,03	-3,11
дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2,64	2,1	2,76	-0,54	0,66	0,12
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	0,5	0,33	0,45	-0,17	0,12	-0,05
інша поточна дебіторська заборгованість	1,93	1,5	1,16	-0,43	-0,34	-0,77
гроші та їх еквіваленти	0,71	2,1	10,22	1,39	8,12	9,51
Разом	100	100	100	0	0	0

Джерело: розраховано на основі ф. 1 звітності підприємства

У структурі активів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки мали перевагу оборотні активи, частка яких зростала з кожним роком. У 2021 році вона складала 65,44%. Відповідно частка необоротних активів зменшувалась і становила у 2021 році 34,56%. У структурі оборотних активів 31,3% у 2021 році складали запаси, в тому числі 25, 97% - виробничі запаси, які мали тенденцію росту. Частка поточних біологічних активів мала тенденцію зменшення і склала у 2021 році 19,55%. Частка грошових активів складає у 2021 році 10,22% і мала тенденцію росту. Дебіторська заборгованість за продукцію майже не змінювалась за досліджуваний і період і склала у 2021 році 2,76%.

Що стосується необоротних активів, то їх частка мала тенденцію до зменшення завдяки зменшенню частки основних засобів, яка у 2021 році склала 19,92%. Також мала тенденцію зменшення частка довгострокових біологічних активів, яка склала у 2021 році 14,56%.

Фінансування активів СВК «Агрофірма «Перше травня» здійснюється як за рахунок власних джерел, так і за рахунок залучених коштів – банківських кредитів. Горизонтальний аналіз пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Горизонтальний аналіз пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років, тис. грн.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +, –		Відносний приріст (відхилення), %		
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020	2021 / 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Власний капітал, в т.ч.	58 256	63 444	72 810	5 188	9 366	8,91	14,76	24,98
зареєстрований (пайовий) капітал	7 066	7 066	7 066	0	0	0	0	0
додатковий капітал	3 073	3 073	3 079	0	6	0	0,2	0,2
резервний капітал	37 135	37 135	53 305	0	16 170	0	43,54	43,54
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	10 982	16 170	9 360	5 188	-6 810	47,24	-42,12	-14,77
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	2 304	1 382	461	-922	-921	-40,02	-66,64	-79,99
довгострокові кредити банків	2 304	1 382	461	-922	-921	-40,02	-66,64	-79,99

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	2 824	2 857	5 082	33	2 225	1,17	77,88	79,96
короткострокові кредити банків	1 320	1 999	3 206	679	1 207	51,44	60,38	142,88
поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1 046	439	1 178	-607	739	-58,03	168,34	12,62
поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	137	162	193	25	31	18,25	19,14	40,88
поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	300	245	493	-55	248	-18,33	101,22	64,33
інші поточні зобов'язання	21	12	12	-9	0	-42,86	0	-42,86
Разом	63 384	67 683	78 353	4 299	10 670	6,78	15,76	23,62

Джерело: ф. 1 звітності підприємства

Аналіз динаміки пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років свідчить про зростання їх вартості на 23,62%, яка на кінець 2021 рік дорівнює 78353 тис. грн. Необхідно відзначити зростання обсягів власного капіталу на 24,98%. На кінець 2021 рік вони дорівнюють 72810 тис. грн.. У складі власного капіталу реєстрований капітал за досліджуваний період залишився без змін і становить 7066 тис. грн. Обсяги додаткового капіталу та резервного капіталу зазнали змін у бік зростання, відповідно, на 0,2% та 43,54%. Негативним фактором є зменшення обсягу нерозподіленого прибутку – основного джерела самофінансування діяльності досліджуваного підприємства – на 14,77%. Його величина у 2021 році становить 9360 тис. грн.

У складі залучених джерел фінансового забезпечення діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня» є як довгострокові банківські кредити на суму 461 тис. грн. на кінець 2021 року і короткострокові кредити на суму 3206 тис. грн. на цей же період. Відповідно їх величини також змінювались за досліджуваний період: довгострокові кредити у бік зменшення на 79,99%, а короткострокові банківські кредити у бік росту на 142,88%. В цілому поточні зобов'язання підприємства за 2019 – 2021 роки зросли на 79,96%, зокрема за рахунок росту

поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування на 40,88% та поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці на 64.33%.

За 2019 – 2021 роки зазнала певних змін структура пасивів підприємства. Про це свідчать результати проведеного вертикального аналізу пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки, показники якого наведені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Вертикальний аналіз пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки, %

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,–		
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2021 / 2019
Власний капітал, в т.ч.	91,91	93,74	92,93	1,83	-0,81	1,02
зареєстрований (пайовий) капітал	11,15	10,44	9,02	-0,71	-1,42	-2,13
додатковий капітал	4,85	4,54	3,93	-0,31	-0,61	-0,92
резервний капітал	58,59	54,87	68,03	-3,72	13,16	9,44
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	17,33	23,89	11,95	6,56	-11,94	-5,38
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	3,63	2,04	0,59	-1,59	-1,45	-3,04
довгострокові кредити банків	3,63	2,04	0,59	-1,59	-1,45	-3,04
Поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	4,46	4,22	6,49	-0,24	2,27	2,03
Короткострокові кредити банків	2,08	2,95	4,09	0,87	1,14	2,01
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1,65	0,65	1,5	-1	0,85	-0,15
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	0,22	0,24	0,25	0,02	0,01	0,03
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	0,47	0,36	0,63	-0,11	0,27	0,16
Інші поточні зобов'язання	0,03	0,02	0,02	-0,01	0	-0,01
Разом	100	100	100	0	0	0

Джерело: розраховано на основі ф. 1 звітності підприємства

У структурі пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки мав перевагу власний капітал, частка якого зросла і у 2021 році вона складала 92,93%. Відповідно частка довгострокових залучених коштів зменшувалась і становила у 2021 році 0,59%. Одночасно частка поточних зобов'язань, до складу яких входить короткостроковий банківський кредит, зростала на 2,03% і склала у 2021 році 6,49%. У структурі власного капіталу частка реєстрованого капіталу

зменшилась і становить у 2021 році 9,02%, частка резервного капіталу зросла на 9,44% і становить 68,03%. Частка нерозподіленого прибутку у 2021 році склала 11,95% і мала тенденцію зменшення на 5,38%.

Для визначення рівня фінансової безпеки використаємо модель оцінки фінансової рівноваги підприємства протягом 2019-2021 років на підставі матричного методу Скалюка Р. [24], описаного у 1 розділі. Показники (чистого грошового потоку і чистого прибутку), на підставі яких будується матриця фінансової рівноваги, наведений в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Позиції СВК «Агрофірма «Перше травня» протягом 2019 – 2021 років у матриці станів його фінансової рівноваги

Показник	2019	2020	2021
Чистий грошовий потік (ЧГП), тис. грн	-178	972	6 586
Чистий прибуток (збиток) (ФР), тис. грн.	- 4 228	5 188	9 360
Співвідношення показників	$ ЧГП^- < ФР^- $	$ЧГП^+ < ФР^+$	$ЧГП^+ < ФР^+$
Дотримання умов фінансової рівноваги	Ні	Так	Так

Джерело: ф.2, ф.3 звітності підприємства

Результати табл. 2.12 свідчать, що стан СВК «Агрофірма «Перше травня» знаходиться у фінансовій рівновазі тільки у 2020 і 2021 роках. Збалансований фінансовий стан підприємства підтримує його ліквідність та сприяє зменшенню росту його заборгованості перед кредиторами.

Для підтвердження даного висновку проведемо оцінку ліквідності операційної діяльності сільськогосподарського підприємства СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років. Для цього розраховані показники ліквідності, зокрема, загальної ліквідності, швидкої та абсолютної ліквідності, значення яких наведені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 - Оцінка ліквідності операційної діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня в системі діагностики його фінансової безпеки

Показники	2019	2020	2021	Відхилення (+,-) звітного року від базисного
Коефіцієнт загальної ліквідності	12,49	14,76	10,09	-2,4
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,38	7,25	5,26	-1,12
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,16	0,5	1,58	1,42

Джерело: розраховано автором на основі ф.1 звітності підприємства

Порівняння значень розрахованих показників ліквідності із оптимальними значеннями, наведеними в табл. 1.2, дозволяє зробити висновок про те, що СВК «Агрофірма «Перше травня» має ліквідність I ступеня, яка свідчить про абсолютний рівень фінансової безпеки.

Для визначення рівня фінансової рівноваги підприємства встановимо дотримання підприємством вимог «золотого правила фінансування», тобто дотримання вимог формули 1.1 (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Оцінка дотримання СВК «Агрофірма «Перше травня» вимог «золотого правила фінансування»

Показники	2019	2020	2021	Оцінка дотримання вимог
Перший критерій: Довгострокові активи / Довгострокові пасиви ≤ 1				
Довгострокові активи	28 124	25 515	27 079	Дотримано
Довгострокові пасиви	60 560	64 826	77892	
Співвідношення довгострокових активів і довгострокових пасивів	0,46	0,39	0,35	
Другий критерій: Короткострокові активи / Короткострокові пасиви ≥1				
Короткострокові активи	35 260	42 168	51 274	Дотримано
Короткострокові пасиви	2 824	2 857	5 082	
Співвідношення короткострокових активів до короткострокових пасивів	12,5	14,8	10,1	

Джерело: розраховано автором на основі ф.1 звітності підприємства

На підставі розрахованих показників, наведених в табл. 2.14 можна зробити висновок, що за період 2019-2021 роки СВК «Агрофірма «Перше травня» дотримувалося «золотого правила фінансування». Це означає, що на даному підприємстві забезпечені умови фінансування для досягнення фінансової рівноваги, відповідно забезпечення фінансової безпеки, яка є невід’ємною умовою досягнення фінансової рівноваги.

Наступний етап оцінки фінансової рівноваги на СВК «Агрофірма «Перше травня» передбачає оцінку дотримання умов «золотого правила розвитку підприємства» (табл. 2.15).

На підставі розрахованих показників, наведених в табл. 2.15 можна зробити висновок, що за період 2020-2021 роки СВК «Агрофірма «Перше травня» дотримувалося «золотого правила розвитку підприємства». Це означає, що на

даному підприємстві забезпечені умови досягнення фінансової рівноваги, відповідно забезпечення фінансової безпеки.

Таблиця 2.15 - Оцінка дотримання СВК «Агрофірма «Перше травня» вимог «золотого правила розвитку підприємства»

Показники	2020	2021	Відхилення (+,-) звітного року від базисного
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	5 188	9 360	4172
Темп росту прибутку до оподаткування (ТП), %	123	180	57
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн	47 131	58 301	11 170
Темп росту обсягу реалізації (ТВ), %	104	124	20
Середній розмір активів, тис. грн.	65533,5	73018	7484,5
Темп росту активів (ТА), %	103	111	8
ТА (%) > 100%	дотримано	дотримано	х
ТВ (%) > ТА (%)	дотримано	дотримано	х
ТП (%) > ТВ (%)	дотримано	дотримано	х

Джерело: розраховано автором на основі ф.1 звітності підприємства

На підставі визначених показників фінансового стану підприємства, його майна і джерел їх фінансування проведемо діагностику банкрутства СВК «Агрофірма «Перше травня». Для цього потрібно скористатися визначеною кількістю моделей діагностики кризового фінансового стану підприємства. Вітчизняні та іноземні науковці розробили численні дискримінантні моделі, за результатами яких робляться висновки про фінансовий стан підприємства, його платоспроможність та міру ймовірності банкрутства (табл. 2.16 – табл.2.19).

Таблиця 2.16 - Розрахунок імовірності банкрутства СВК «Агрофірма «Перше травня» за моделлю Альтмана

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
X1= власний оборотний капітал / актив балансу	0,512	0,581	0,590
X2= нерозподілений прибуток / актив балансу	0,173	0,239	0,119
X3= фінансовий результат до оподаткування / актив балансу	0,035	0,195	0,230
X4= власний капітал / поточні зобов'язання і забезпечення	20,629	22,207	14,327
X5= чистий дохід від реалізації продукції / актив балансу	0,718	0,696	0,744
$Y=1,2 \times X1 + 1,4 \times X2 + 3,3 \times X3 + 0,6 \times X4 + 0,998 \times X5$	14,068	15,695	10,972
Y<1,23 – висока ймовірність банкрутства у найближчі 2-3 роки, Y>1,23 – ймовірність банкрутства дуже низька			

Джерело: розраховано на основі ф.1, ф.2 звітності підприємства

Таблиця 2.17 - Розрахунок імовірності банкрутства СВК «Агрофірма «Перше травня» за моделлю Ліса

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
A= всього оборотні активи / актив балансу	0,556	0,623	0,654
B= фінансовий результат від операційної діяльності / активи	-0,049	0,095	0,128
C= нерозподілений прибуток / активи	0,173	0,239	0,119
D= власний капітал / позиковий капітал	11,360	14,967	13,135
$Y=0,063 \times A + 0,092 \times B + 0,057 \times C + 0,001 \times D$	0,052	0,077	0,073
Y нижче за 0,037 – висока загроза банкрутства			

Джерело: розраховано на основі ф.1, ф.2 звітності підприємства

Таблиця 2.18 - Розрахунок імовірності банкрутства СВК «Агрофірма «Перше травня» за моделлю Спрінгейта

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
A= робочий капітал / актив балансу	0,512	0,581	0,590
B= фінансовий результат до оподаткування / актив балансу	-0,067	0,077	0,119
C= валовий прибуток / поточні зобов'язання і забезпечення	0,795	4,629	3,543
D= собівартість реалізованої продукції / актив балансу	0,683	0,501	0,514
$Y=1,03 \times A + 3,07 \times B + 0,66 \times C + 0,4 \times D$	1,120	4,089	3,518
< 0 – напівбанкрут; $0 < Y < 1$ загрожує банкрутство, якщо не здійснити санацію; $1 < Y < 2$ – фінансова стійкість порушена, але за умови переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує; $Y > 2$ – підприємство є фінансово стійким, банкрутство не загрожує			

Джерело: розраховано на основі ф.1, ф.2 звітності підприємства

Таблиця 2.19 - Розрахунок імовірності банкрутства СВК «Агрофірма «Перше травня за моделлю О. Терещенко

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
X1= чистий дохід від реалізації продукції / довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання	8,879	11,118	10,518
X2= пасив балансу/ довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання	12,360	15,967	14,135
X3= чистий фінансовий результат / середньорічна сума активу балансу	-0,064	0,079	0,128
X4= чистий фінансовий результат / чистий дохід від реалізації продукції	-0,093	0,110	0,161
X5= запаси / чистий дохід від реалізації продукції	0,379	0,455	0,421
X6= чистий дохід від реалізації продукції / основний капітал (необоротні активи+ довгострокові зобов'язання)	1,496	1,752	2,117
$Y=1,5 \times X1 + 0,08 \times X2 + 10 \times X3 + 5 \times X4 + 0,3 \times X5 + 0,1 \times X6$	13,466	19,609	19,330
$Y < 0$ – напівбанкру; $0 < Y < 1$ – існує загроза банкрутства; $1 < Y < 2$ – фінансова стійкість порушена; $Y > 2$ – банкрутство не загрожує			

Джерело: розраховано на основі ф.1, ф.2 звітності підприємства

В табл. 2.20 представлені узагальнені результати аналізу імовірності банкрутства СВК «АФ «Перше травня» за 2019–2021 рр.

Таблиця 2.20 - Результати аналізу імовірності банкрутства СВК «АФ «Перше травня»

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Результат
Y-показник за моделлю Альтмана	14,068	15,695	10,972	Загроза банкрутства відсутня
Y-показник за моделлю Ліса	0,052	0,077	0,073	Загроза банкрутства відсутня
Y-показник за моделлю Спрінгейта	1,120	4,089	3,518	Є відносно стійким
Y-показник за моделлю О. Терещенко	13,466	19,609	19,330	Є фінансово стійким

Джерело: авторська розробка

На підставі узагальненого аналізу імовірності банкрутства СВК «АФ «Перше травня» протягом 2019 – 2021 років можна стверджувати, що на найближчу перспективу підприємству банкрутство не загрожує. Але для підтримки такого стану та подальшого розвитку підприємству треба увагу приділити удосконаленню системи його фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СВК «АГРОФІРМА «ПЕРШЕ ТРАВНЯ»

3.1 Оцінка фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» як бази фінансової безпеки та напрямки її забезпечення

Ефективність діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня», відповідно, його фінансова стійкість (головний індикатор фінансової безпеки підприємства) відображається за умови досягнення відповідних показників, наприклад, високої рентабельності, яка дозволяє розвиватись підприємству за рахунок реінвестування власного прибутку; високої ліквідності, яка дозволяє забезпечувати власними активами джерела фінансування; високої платоспроможності, яка дозволяє підприємству фінансово забезпечувати свої зобов'язання власними коштами; високої кредитоспроможності, яка дозволяє підприємству виплачувати своєчасно в повному обсязі кредити, одночасно виплачуючи за ними кредитні проценти.

Аналіз діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня», проведений у 2 розділі, дозволив виявити проблему зниження його фінансової стійкості. Це нестача грошових оборотних коштів та їх додаткове залучення завдяки банківським кредитам. Отже, для підприємства стає важливим відповідність структури капіталу його виробничим потребам. Відповідно для підвищення рівня фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня» стає необхідним визначення умов для забезпечення його фінансової рівноваги.

Визначення умов фінансової рівноваги є основою для забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, а, відповідно, фінансової безпеки підприємства. Це обмежує потреби підприємства у збільшенні залучення позичених джерел фінансування та неефективного використання накопичених підприємством виробничих засобів. Таким чином, співвідношення позичених

джерел фінансування і майна повинно відповідати рівню забезпечення прибутку від вкладень.

Проведемо аналіз потенціалу досягнення СВК «Агрофірма «Перше травня» фінансової рівноваги на підставі даних звітності підприємства за 2021 рік та його здатності забезпечувати фінансову безпеку для бізнес-процесів, відповідно, підтримувати свій збалансований розвиток у перспективі. Для цього скористаємось методикою, використаною Кладченко І.С. [26]. Для початку необхідно скласти аналітичний баланс СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2021 рік (табл. 3.1)

Таблиця 3.1 – Розрахунок фактичних темпів зростання показників впливу на фінансову рівновагу СВК «Агрофірма «Перше травня» у 2021 р.

№	Показники	Умовні позначення	Початок року	Кінець року	Умовні позначення	Темп зростання
1	Прибуток до оподаткування, тис. грн.	П	5 188	9 360	$T^П$	1,804
2	Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	ЧД	47 131	58 301	$T^{ЧД}$	1,237
3	Власний капітал, тис. грн.	ВК	63 444	72 810	$T^{ВК}$	1,148
4	Майно в грошовій формі, тис. грн.	Мгр	1 423	8 009	$T^{Мгр}$	5,628
5	Майно (капітал), тис. грн.	М	67 683	78 353	$T^М$	1,158
6	Майно в негрошовій формі, тис. грн.	Мнгр	66260	70344	$T^{Мнгр}$	1,062
7	Позиковий капітал, тис. грн.	ПК	4239	5543	$T^{ПК}$	1,308

Джерело: ф.1, ф.2 звітності підприємства

Далі побудуємо нормативний ранг наведених в табл. 3.1 показників на підставі закономірності забезпечення фінансової рівноваги підприємства [26].

Таблиця 3.2 – Нормативний ранг показників фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня»

Показники	$T^П$	$T^{ЧД}$	$T^{ВК}$	$T^{Мгр}$	$T^М$	$T^{Мнгр}$	$T^{ПК}$
Нормативний ранг	1	2	3	4	5	6	7

Джерело: [26]

Далі побудуємо на основі статистичної функції «РАНГ» фактичні ранги показників темпів росту, наведених в табл. 3.1. Результати ранжування первинних факторів формування фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» представимо в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Фактичний ранг показників фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» у 2021 р.

Умовні позначення показників темпів росту	Значення	Нормативний ранг	Фактичний ранг
$T^П$	1,804	1	2
$T^{ЧД}$	1,237	2	4
$T^{ВК}$	1,148	3	6
$T^{Мгр}$	5,628	4	1
$T^М$	1,158	5	5
$T^{Мнгр}$	1,062	6	7
$T^{ПК}$	1,308	7	3

Джерело: ф.1, ф.2 звітності підприємства

На підставі даних табл. 3.3 побудуємо профіль фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» у 2021 р. (рис. 3.1)

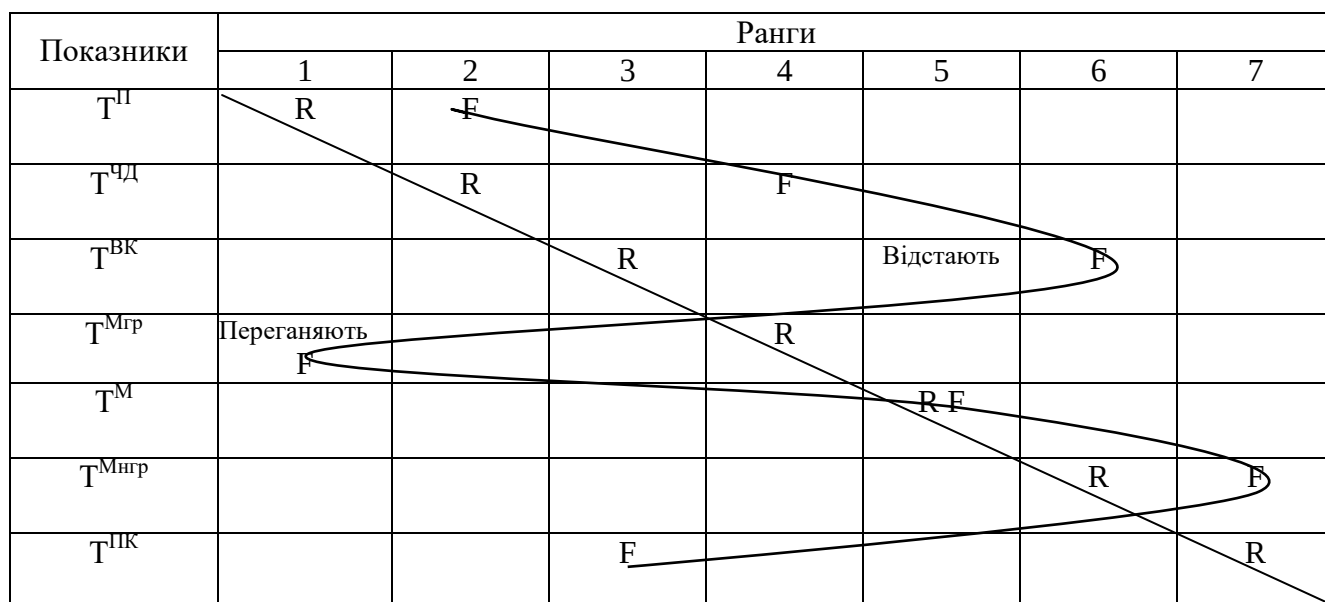

Рисунок 3.1 - Профіль фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» в 2021 році

Джерело: авторська побудова

На підставі рис. 3.1 можна зробити висновки, що нормативна послідовність факторних показників забезпечення фінансової рівноваги для СВК «Агрофірма «Перше травня» в 2021 році не виконується.

Такі показники, як прибуток до оподаткування, чистий дохід від реалізації, власний капітал зростають повільніше, ніж потрібно для забезпечення фінансової рівноваги підприємства (відповідно, 180,4%, 123,7%, 114,8%). Фактичний ранг темпів росту прибутку до оподаткування відповідає 2, а нормативний при цьому дорівнює 1. Це говорить про неефективне використання майна і власного капіталу підприємства.

Негативним фактором впливу на фінансову рівновагу є перевищення темпів росту позикового капіталу над темпами росту власного капіталу, що може призвести у майбутньому до росту залежності підприємства від позикового капіталу, зростання ризику банкрутства [27]. Не дотримується нормативна послідовність темпів росту власного капіталу і позикового капіталу, а саме: $T^{BK} > T^{PK}$, тобто фактичний ранг зміни власного капіталу (6) більше, ніж його нормативне значення (3), а фактичний ранг позикового капіталу (3), менше ніж його нормативне (7).

Отже, побудований фактичний профіль фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» в 2021 році дозволяє виявити слабкі місця підприємства, відповідно, негативні фактори впливу на його фінансову рівновагу, а значить і фінансову безпеку.

Для забезпечення фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» необхідно постійно контролювати показники фінансового стану, щоб їх значення не перевищували критичні значення. Також виникає необхідність в оперативному реагуванні на зміни фінансових показників, виявлення причин їх відхилення від критичної межі задовільної оцінки за показниками фінансової безпеки, розробляти заходи для збільшення показників ефективності діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня».

3.2 Напрямки забезпечення фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»

Рівень фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня» залежить безпосередньо від фінансового стану підприємства. Оцінка фінансового стану здійснюється на основі показників діяльності підприємства, значення яких можуть змінюватись залежно від зовнішніх і внутрішніх ризиків їх виникнення. Залежно від превентивних заходів підприємства і рівня виявлення економічних чи будь-яких інших загроз для його фінансового стану можна виділити чотири рівні фінансової безпеки. Найвищий рівень є можливим за умови оперативного реагування підприємства на зміни стійкості свого фінансового стану. Ці заходи у формі фінансового чи іншого виду моніторингу і дій повинні мати системний характер. В іншому випадку, залежно від ступеня виникнення фінансової небезпеки рівень зміщується до критичного, як наслідок, здійснення фінансового моніторингу можна вважати неефективним [29].

Після розрахунку основних показників фінансового стану підприємства і виявлення тенденцій їх зміни за одночасним аналізом показників, які забезпечують певний рівень фінансової безпеки, необхідно розробляти заходи з впливу на негативні фактори та проаналізувати дії, які зможуть покращити нестійкий стан СВК «Агрофірма «Перше травня». Також для проведення якісного фінансового моніторингу необхідно визначити ризики і загрози фінансової безпеки.

Підприємство вважається фінансово стійким, якщо воно має оптимальну структуру активів і пасивів, що означає фінансування довгострокових активів за рахунок довгострокових пасивів, найбільш ліквідних – за рахунок короткострокових зобов'язань, а також наявність достатнього для покриття запасів чистого оборотного капіталу. Як показав аналіз структури активів і пасивів СВК «Агрофірма «Перше травня», вона не є оптимальною, оскільки має високу частку власного капіталу (більше 90%) і низьку частку позикового капіталу (менше 10%), а також низьку частку найбільш ліквідних активів

(приблизно 10%) і високу частку запасів (приблизно 31%). Тому з метою дотримання пропорцій оптимальної структури капіталу підприємства, відповідно, покращення фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня», необхідно: визначити необхідну величину довгострокових пасивів і визначити оптимальну величину чистого оборотного капіталу.

Вважається, що для управління фінансовою стійкістю величина довгострокового капіталу (власного капіталу і довгострокових зобов'язань) повинна бути не менше розміру найменш ліквідних активів: величини необоротних активів і величини запасів. Таким чином, величина необхідних довгострокових джерел фінансування станом на кінець 2021 року повинна складати 51601 тис. грн. Фактичні довгострокові пасиви складають 73271 тис. грн. Тобто спостерігається надлишок довгострокових пасивів на суму 21670 тис. грн. Знаючи фактичну величину загальних активів підприємства і ту величину активів, яка повинна бути профінансована за рахунок довгострокових пасивів, можна визначити допустиму величину короткострокового позикового капіталу. Припустимо короткостроковий позиковий капітал складає 26752 тис. грн. Виходячи із вище зазначених показників, частка короткострокових зобов'язань і запозичень у пасивах повинна скласти 34%, довгострокових джерел фінансування – 66%. Фактичні значення аналогічних показників складають: 6% і 94% відповідно. Це означає, що для підвищення фінансової стійкості за умови збереження структури активів на фактичному рівні необхідно збільшити частку короткострокових джерел і зменшити частку довгострокових.

Для того, щоб визначити мінімально необхідне (достатнє) значення показника чистого оборотного капіталу для СВК «Агрофірма «Перше травня», необхідно керуватись наступним правилом: за рахунок власних коштів повинні бути профінансовані найменш ліквідні оборотні активи (запаси сировини і матеріалів, незавершене виробництво). Виходячи із даних балансу підприємства достатній чистий оборотний капітал станом на кінець 2021 року повинен скласти 24522 тис. грн. Таким чином, фактичний рівень чистого оборотного капіталу на 21670 тис. грн. або на 88% вище допустимого значення. Таке суттєве

перевищення чистого оборотного капіталу над його оптимальною потребою говорить про те, що на підприємстві нерационально використовуються ресурси.

Таким чином, основними напрямками зміцнення фінансової стійкості і відповідно, фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня» є:

- підвищення операційної прибутковості підприємства;
- збільшення ліквідності балансу, а саме, скорочення активів, які повільно реалізуються (запасів), і збільшення швидколіквідних активів;
- підвищення ефективності управління оборотним капіталом, насамперед, грошовими коштами, запасами і дебіторською заборгованістю.

Головними проблемами управління оборотним капіталом у підприємства є надлишок товарно-матеріальних цінностей на складах і уповільнення оборотності запасів, а також підвищення рівня дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів і уповільнення її оборотності. Щоб підвищити фінансову стійкість, відповідно, фінансову безпеку підприємства необхідно підвищити ефективність управління оборотним капіталом. Рекомендації з підвищення ефективності управління оборотним капіталом наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4 - Механізм підвищення ефективності управління оборотним капіталом СВК «Агрофірма «Перше травня»

	Рекомендація	Коментарі
Оптимізація запасів	Продаж надлишкових матеріалів	Необхідно провести інвентаризацію запасів, виявити надлишкові і неліквідні запаси, встановити ціну продажу і налагодити канали продажів
	Впровадження політики управління запасами	Впровадити політику, яка б включала розроблені норми, ліміти витрачання запасів і нормативи оборотності по кожній групі, впровадити систему планування запасів тощо
Оптимізація дебіторської заборгованості	Використовувати факторинг як інструмент управління дебіторською заборгованістю	Факторинг можна задіяти при відстрочці дебітором платежу, отримані в результаті укладання угод факторингу грошові кошти спрямувати на погашення короткострокових банківських кредитів
	Підвищити ефективність роботи з дебіторами	Встановити значення критичної і допустимої заборгованості і нормативи оборотності за видами заборгованості, посилити контроль за своєчасним виконанням договірних зобов'язань

Джерело: авторська розробка

Для проведення повноцінного моніторингу необхідно визначити загрози фінансової безпеки і скласти карту ризиків СВК «Агрофірма «Перше травня». Під загрозою фінансової безпеки підприємства ми розуміємо сукупність факторів і умов, під впливом яких відбувається нанесення шкоди фінансовим інтересам підприємства. Такі загрози відрізняються різноманіттям їх видів і для повного їх виявлення при розбудові системи фінансової безпеки підприємства необхідна чітка класифікація. В рамках аналізу загроз фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня» розглянемо найбільш значимі зовнішні і внутрішні загрози.

Головною внутрішньою загрозою є помилки менеджменту в області управління фінансами підприємства, пов'язані із вибором стратегії підприємства і управлінням оптимізацією активів і пасивів підприємства (розробка, впровадження і контроль за заборгованостями, вибір інвестиційних проєктів та їх фінансування, оптимізація амортизаційної та податкової політики).

Найбільш важливими зовнішніми загрозами фінансової безпеки є неможливість збуту продукції із необхідною прибутковістю для забезпечення стійкості і негативні зміни фінансової ситуації в країні. СВК «Агрофірма «Перше травня» сильніше всього піддається першій зовнішній загрозі, тому що оцінка фінансового стану показала, що у підприємства є велика кількість товарно-матеріальних цінностей, які необхідно терміново продати, щоб змінити ситуацію в кращу сторону.

Для зниження впливу загроз необхідно, насамперед, бухгалтеру, який проводить моніторинг фінансової безпеки, оперативно реагувати на зміни ситуації, регулярно готувати документи для керівництва підприємством з метою швидшого прийняття рішень з тих чи інших проблем і контролювати їх виконання.

Підприємства регулярно стикаються із різними ризиками, які загрожують їх фінансовій безпеці. Тому виникає необхідність у складенні матриці ризиків для СВК «Агрофірма «Перше травня». Основні характеристики фінансових ризиків представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Характеристика фінансових ризиків СВК «Агрофірма «Перше травня»

Характеристика	Опис
Альтернативність вибору	Передбачає необхідність вибору альтернативи дій фінансового менеджера
Цілеспрямована дія	Завжди розглядається щодо конкретної цілі, на досягнення якої він спрямований
Невизначеність наслідків	Неможливість детермінувати кількісний фінансовий результат в процесі прийняття фінансових рішень
Об'єктивність проявлення	Є об'єктивним явищем у функціонуванні підприємства, супроводжує практично всі види фінансових операцій і притаманний кожному фінансовому рішення, пов'язаному з очікуванням доходів

Джерело: авторська розробка

Матриця ризиків фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня» представлена в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Матриця ризиків фінансової безпеки СВК «Агрофірма «Перше травня»

Значимість Вірогідність	Низька	Середня	Висока
Висока	Ризик зниження ефективності управління власним капіталом	Ризик зниження прибутку через накопичення надлишкових запасів	Ризик «касового розриву»
Середня	Ризик виникнення втрат через обставини непереборної сили	Ризик виникнення додаткових витрат через зміну законодавства	Ризик зниження попиту на продукцію через складну економічну ситуацію в країні
Низька	Ризик втрати доходності бізнесу через зниження рівня репутації підприємства	Ризик погіршення майнового стану	Ризик суттєвого скорочення обсягів продажу

Джерело: авторська розробка

Щоб уникнути самого вірогідного і значимого ризику (ризик «касового розриву») необхідно планувати бюджет витрат і платежів і бюджет доходів і надходжень грошових коштів, контролювати заявки на платежі, розробити критерії для черговості платежів.

3.3 Управління дебіторською заборгованістю з метою мінімізації ризиків «касових розривів»

Однією з актуальних кризових економічних ситуацій на підприємствах є проблема «виснаження» оборотного капіталу, що згодом призводить до пропуску платежів. Ця ситуація спричиняє появу так званого касового розриву. Касовий розрив - це тимчасова відсутність коштів для покриття поточної кредиторської заборгованості. Така ситуація може призводити до різних негативних наслідків: штрафи та пені за укладеними договорами, розірвання договорів, підриву ділової репутації як на ринку, так і серед працівників при затримках у виплаті заробітної плати.

Навіть якщо підприємство прибуткове, воно може працювати за кількома контрактами, але, якщо не стежити за фінансами та не планувати платежі, у певний момент можна зрозуміти, що грошей у наявності не вистачить, щоб розрахуватися за поточними зобов'язаннями. І це негативно впливає на фінансовий стан підприємства, відповідно його фінансову безпеку.

Прогноз касового розриву здійснюється за допомогою платіжного календаря або звіту щодо руху коштів. У правильно складеному звіті інформація про тимчасовий касовий розрив буде помітна відразу, оскільки у даному випадку залишок буде негативним. За наявності платіжного календаря є час та можливість зреагувати на наближення касового розриву. Однак можна так вибудувати процеси, щоб такі ситуації не виникали. Послідовність дій для запобігання касового розриву представлено на рис. 3.2.

Управління ризиками при нестачі коштів ґрунтується на загальних принципах управління ризиками та включає передачу ризику, його диверсифікацію, страхування та мінімізацію наслідків. Що стосується ризиків касових розривів - це означає, зокрема, підготовку та відображення в обліку підприємства компанії документів, які дозволяють оперативно залучити ресурси за їх виникненні.

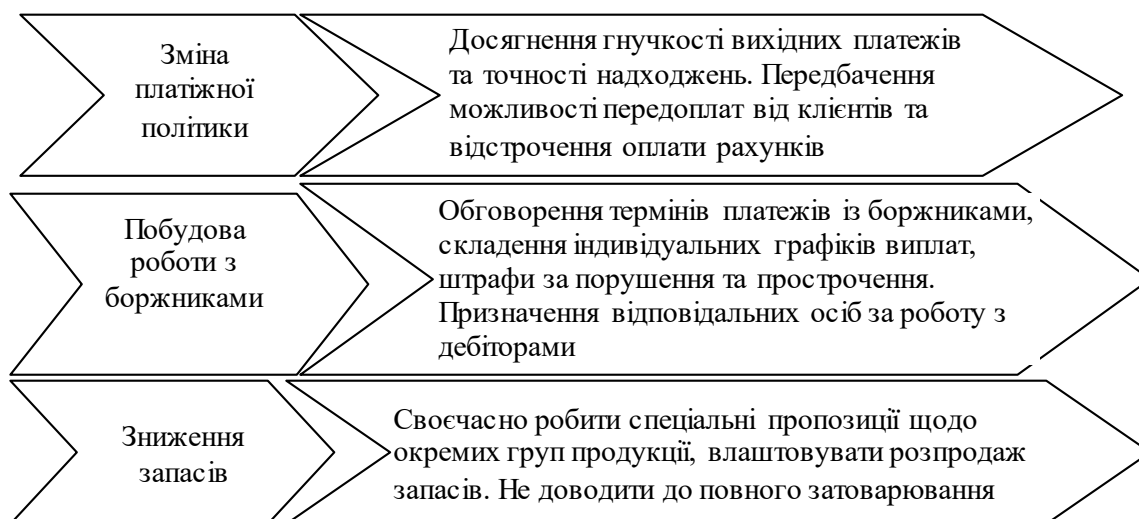

Рисунок 3.2 – Послідовність дій для попередження виникнення касового розриву на підприємстві

Джерело: власна розробка

Цими документами можуть бути договори позик, укладені із власниками підприємства чи довіреними особами. При цьому підприємство може виступати як позикодавцем, так і позичальником. Підприємство також може випустити деяку кількість боргових цінних паперів на ім'я власників чи довірених осіб, а також укласти договори цесії, за якими поступитися правом вимоги щодо окремих зобов'язань підприємства. Слід підготувати завірені копії всіх описаних договорів, оскільки під час проведення платежів вони знадобляться для надання банкам з метою фінансового моніторингу.

Треба заздалегідь уважно вивчати умови договорів із покупцями, передбачивши у них можливість чи навіть необхідність передоплати або розробляти види договорів з покупцями і замовниками з гнучкими умовами оплати. Наприклад, можна надати покупцям знижки за умови дострокової оплати продукції.

Для розробки системи знижок для контрагентів підприємства важливо дотримуватись певних вимог, зокрема, це можуть бути:

- виявлення та систематизація факторів, що обумовлюють прискорення інкасації заборгованості клієнтів;

- визначення цілей і завдань для кожної системи знижок, відповідно, показників оцінки її ефективності;
- визначення різноманітних видів знижок в цій системі;
- визначення контрагентів, яким будуть запропоновані знижки;
- обґрунтування розміру знижок та передбачення наслідків їх надання;
- офіційно розробити положення щодо розробки системи надання знижок [28].

Для розрахунку ефективної знижки, яка б не призвела до зниження доходу і кінцевих фінансових результатів підприємства у підсумку, пропонується мінімально допустимий рівень знижки розраховувати виходячи з рівня інфляції і кількості днів в періоді:

$$З_{н_{min}} = \frac{13\% \times 104}{365} = 3,7\%$$

Для підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю СВК «Агрофірма «Перше травня» пропонується на підставі аналізу поведінки дебіторів щодо сплати боргу розробити картотеку нагадувань про наявний борг. Так, наприклад, розрізняють три групи поведінки дебіторів:

1 група - ділова порядність, яка характеризує такі дії дебітора щодо свого боргу:

- намір сплатити борг у визначений строк;
- попередження про необхідність відстрочки боргу на певний термін;
- явне бажання залишитись у партнерських відносинах.

2 група - байдужість, яка характеризує такі дії дебітора щодо свого боргу:

- невизначена байдужа поведінка;
- порушення термінів оплати до пред'явлення претензії (до 30 днів);
- серйозні зміни на підприємстві у покупця.

3 група – непорядність, яка характеризує таку поведінку дебітора щодо свого боргу:

- нехтування діловими зобов'язаннями;

- впевненість у безкарності;
- явна незацікавленість в партнерстві;
- впевненість у відсутності майбутніх партнерських відносин.

Кожна із цих груп дебіторів передбачає розробку певних методів впливу на дебіторів СВК «Агрофірма «Перше травня» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Методи роботи із різними групами дебіторів, які можуть бути запропоновані СВК «Агрофірма «Перше травня»

Група дебіторів	Методи впливу на групи дебіторів
Ділова порядність	Дзвінок-нагадування після закінчення терміну оплати за договором Письмове нагадування через 3-5 днів після дзвінка
Байдужість	Тиск дзвінками, факсами після письмового нагадування через 5-10 днів. Ввічливий лист після письмового нагадування через 10 днів Пропозиція про співпрацю, взаємозалік після письмового нагадування через 5-10 днів Претензійний лист через 30 днів після закінчення терміну оплати
Непорядність	Призупинення та розрив ділових зв'язків Силова переуступка боргу Факторинг, тобто переуступка боргу банку

Джерело: побудовано автором

Таким чином, у випадку касового розриву на СВК «Агрофірма «Перше травня» шлях виходу із ситуації, що склалась на підприємстві, можна представити у вигляді послідовних етапів, наведених на рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Послідовність усунення наслідків касового розриву

Джерело: власна розробка

Згідно рис. 3.3 для усунення наслідків касового розриву, в першу чергу, необхідно розподіляти, які платежі є обов'язковими, а які можна оплатити пізніше без суттєвих штрафів. Рахунки з найбільшим пріоритетом сплачуються першочергово – податки, кредити, оренда та інші платежі із визначеними строками, порушення яких може призвести до накладення штрафних фінансових санкцій, таких як пеня, штрафи та інші стягнення.

Оплата персоналу, виплати постачальникам і деякі обов'язкові офісні платежі не мають певних строків виплат - такі платежі можна відстрочити на декілька днів. Такі платежі відносяться до другої групи.

В третю групу попадають всі необов'язкові платежі, від яких можна відмовитись – затрати на навчання, представницькі витрати тощо. Платежі із цієї групи можна не здійснювати взагалі.

Далі необхідно провести роботу із дебіторською заборгованістю. Методи роботи із різними групами дебіторів, які можуть бути запропоновані СВК «Агрофірма «Перше травня», наприклад, обдзвони всіх клієнтів, боржників; у випадку прострочення платежів розсилка листів із претензіями, призупинення робіт, звернення до суду тощо, наведені в табл. 3.3.

Потім можна застосувати збільшення строків оплати постачальникам. Якщо СВК «Агрофірма «Перше травня» необхідно буде сплатити в найближчий час крупну суму постачальникам- можна домовитись про відстрочку або розбити платіж на більш дрібні суми. При цьому бажано, не дивлячись на нестачу грошей, платити своїм постачальникам постійно, хоча і меншими сумами. Таким чином, підприємство покаже свою заінтересованість у продовженні партнерських відносин і покаже, що прикладає всі зусилля для погашення заборгованості. В іншому випадку, кредитори можуть звернутись до суду і тоді за рішенням суду з рахунків підприємства може бути списана повна суми заборгованості.

Подальше стимулювання продаж необхідно в ситуації, коли гроші в бізнесі не на розрахунковому рахунку, а в запасах на складах. В даному випадку може допомогти проведення маркетингових акцій. Затоварювання одна із основних причин вивільнення грошових коштів із обороту підприємства.

На одному із останніх етапів підприємству необхідно оптимізувати використання власних і позикових коштів. Крім чистого прибутку підприємство може продати чи здати в оренду обладнання, яке не використовується, техніку та інше майно. Можна розглянути можливість здачі в оренду приміщень, які належать підприємству.

Кредит для погашення заборгованості є не бажаним рішенням. Одержати кредит на гарних умовах в короткі строки є дуже проблематичним, коли касовий розрив вже настав. Тому кредит може не допомогти, а тільки усугубити ситуацію, коли настане строк платити по кредиту і процентам. Крім кредиту можна скористатись іншими фінансовими інструментами: овердрафтом і факторингом. Факторинг дозволяє отримувати гроші відразу після підписання акту за вирахуванням комісії фактору. А овердрафт до розрахункового рахунку дозволяє йти в мінус за умови дефіциту коштів на узгоджений ліміт. При цьому в рахунок погашення овердрафту будуть списуватися всі наступні надходження на розрахунковий рахунок.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

По-перше, для забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства, під якою розуміють систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів підприємства, здатну зменшити рівень впливу негативних факторів і забезпечити фінансові пропорції розвитку сільськогосподарського підприємства, важливо врахувати зовнішні і внутрішні загрози для діяльності сільськогосподарського підприємства.

По-друге, для оцінки внутрішніх загроз діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства СВК «Агрофірма «Перше травня» важливим є оцінити стан підприємства та ефективність використання його виробничих ресурсів. Підприємство займається сільськогосподарською діяльністю. В середньому за 2019-2021 роки підприємство реалізувало 50% продукції рослинництва, із яких 36% - зернові і зернобобові, і, відповідно, 50% продукції тваринництва, із яких 32% - молочної продукції. Основні економічні показники господарської діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» зв 2019 – 2021 рр. мають тенденцію росту. На відміну від показника, який відображає вартість основних виробничих фондів на 100 га сільськогосподарських угідь і свідчить про зростання зношеності основних виробничих фондів і повільне їх оновлення. Аналіз показників ефективності використання основних засобів СВК «Агрофірма «Перше Травня» свідчить про їх покращення. Вартість оборотних засобів, як і вартість основних засобів протягом трьох років зростає. І вони також ефективно використовуються.

В третіх, щодо фінансових результатів діяльності підприємства. У 2019 році підприємство було збитковим внаслідок збитковості операційної діяльності, яка склала 7%. У наступних 2020 та 2021 роках діяльність підприємства стала прибутковою, внаслідок прибутковості операційної діяльності, відповідно 14% та 17%. В цілому необхідно відзначити покращення фінансових результатів операційної діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» за 2019 – 2021 роки. На

прибутковість операційної діяльності СВК «Агрофірма «Перше Травня» позитивно вплинули показники рентабельності. Зокрема, зростання показників рентабельності активів на 5% до величини 13% у 2021 році, рентабельності власного капіталу до 14%, рентабельності основних коштів до 61%, рентабельності оборотних коштів до 20%, та рентабельності виробничих фондів до 36%.

В-четвертих, SWOT-аналіз діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня» дозволяє зробити висновок, що у підприємства є реальні шанси досягти успішного розвитку, якщо воно у своїй діяльності перейде до стратегічного планування, в якому будуть враховані сильні сторони його діяльності та потенційні можливості, буде займатися розробкою системи забезпечення фінансової безпеки підприємства із розробкою напрямків попередження загроз і подолання слабких сторін.

В-п'ятих, аналіз активів СВК «Агрофірма «Перше травня» у динаміці 2019 – 2021 років свідчить про зростання їх вартості на 23,62%. Станом на кінець 2021 рік вона дорівнює 78353 тис. грн. Необхідно відзначити зростання вартості оборотних активів на 45% і зменшення вартості необоротних активів на 3,72%. У структурі активів СВК «Агрофірма «Перше травня» за 2019 – 2021 роки мали перевагу оборотні активи, частка яких зростала з кожним роком. У 2021 році вона складала 65,44%. Відповідно частка необоротних активів зменшувалась і становила у 2021 році 34,56%.

В-шостих, фінансування діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня» здійснюється як за рахунок власних джерел (93%), так і за рахунок залучених коштів (7%) – банківських кредитів і кредиторської заборгованості. Протягом 2020-2021 років, на відміну від 2019 року, стан СВК «Агрофірма «Перше травня» знаходиться у фінансовій рівновазі. Збалансований фінансовий стан підприємства підтримує його ліквідність та сприяє зменшенню росту його заборгованості перед кредиторами. СВК «Агрофірма «Перше травня» має ліквідність I ступеня, яка свідчить про абсолютний рівень фінансової безпеки.

В-сьомих, за період 2019-2021 роки СВК «Агрофірма «Перше травня» дотримувалося «золотого правила фінансування». Це означає, що на даному підприємстві забезпечені умови фінансування для досягнення фінансової рівноваги, відповідно забезпечення фінансової безпеки, яка є невід'ємною умовою досягнення фінансової рівноваги. А також дотримувалося «золотого правила розвитку підприємства». Це означає, що на даному підприємстві забезпечені умови досягнення фінансової рівноваги, відповідно забезпечення фінансової безпеки. На підставі узагальненого аналізу імовірності банкрутства СВК «АФ «Перше травня» протягом 2019 – 2021 років можна стверджувати, що на найближчу перспективу підприємству банкрутство не загрожує. Але для підтримки такого стану та подальшого розвитку підприємству треба увагу приділити удосконаленню системи його фінансової безпеки.

У – восьмих, побудований фактичний профіль фінансової рівноваги СВК «Агрофірма «Перше травня» в 2021 році дозволяє стверджувати, що для забезпечення фінансової рівноваги підприємства необхідно постійно контролювати показники фінансового стану, щоб їх значення не перевищували критичні значення. Також виникає необхідність в оперативному реагуванні на зміни фінансових показників, виявлення причин їх відхилення від критичної межі задовільної оцінки за показниками фінансової безпеки, розробляти заходи для збільшення показників ефективності діяльності СВК «Агрофірма «Перше травня». Для зниження впливу загроз для фінансової безпеки необхідно, насамперед, бухгалтеру, який проводить моніторинг фінансової безпеки, оперативно реагувати на зміни ситуації, регулярно готувати документи для керівництва підприємством з метою швидшого прийняття рішень з тих чи інших проблем і контролювати їх виконання. Щоб уникнути самого вірогідного і значимого ризику (ризiku «касового розриву») необхідно планувати бюджет витрат і платежів і бюджет доходів і надходжень грошових коштів, контролювати заявки на платежі, розробити критерії для черговості платежів з метою зменшення дебіторської заборгованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. №2. С. 109-113. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2022/20.pdf (дата звернення 17.06.2022).
2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7». 2020. 384 с. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/nak_mon_partneriv/Upravlinnya_finansovou_bezpekou_p_idpruemstv.pdf (дата звернення 23.06.2022).
3. Вергун А.М., Стрижко К.В. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4142> (дата звернення 17.06.2022).
4. Вудвуд В.В., Батієвська О.В. Фінансова безпека підприємства: сутність, цілі, принципи та шляхи забезпечення. *Підприємництво і торгівля*. 2019. № 25. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/16/13> (дата звернення 17.06.2022).
5. Амосов О.Ю. Фінансова безпека підприємства в сучасних економічних умовах: теоретичний аспект. *Проблеми економіки*. 2011. № 4. С. 76-80. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2011-4_0-pages-76_80.pdf (дата звернення 17.06.2022).
6. Лиса О.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз*: зб. наук. праць. Тернопіль: Вид.-полігр. центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2016. Т. 26. № 1. С. 58-64. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/13258> (дата звернення 17.06.2022).
7. Сорока Л., Шевченко О. Фінансова безпека як функціональна складова економічної безпеки підприємства. *Освіта, економіка, управління: сучасний стан та інновації*: зб. наук. праць. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2021. Вип. 6. С. 64-71. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/1581> (дата звернення 20.06.2022).

8. Краснокутська Н.С., Коптева Г.М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства: основні підходи та особливості». *Бізнес Інформ*. 2019. С. 14-19. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_7_0_14_19 (дата звернення 20.06.2022).

9. Біляк Ю.В. Особливості фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства в загальній системі АПК. *Агросвіт*. 2019. №3. С. 24-29. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2019/5.pdf (дата звернення 22.06.2022).

10. Вдовенко Л.О., Черненко О.С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері: Монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. 252 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/16959.pdf> (дата звернення 22.06.2022).

11. Pavlov, K., Pavlova, O., Kryzhanivsky, S. & Savchuk, A. (2022) Financial security of Ukrainian enterprises: current status, main problems and ways to solve them. *SocioEconomic Problems and the State (electronic journal)*, Vol. 26, no. 1, pp. 3-11. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22pkvtst.pdf> (дата звернення 29.09.2022).

12. Терещенко М.А. Економічна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1 (41.1). С. 83-86. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/197.pdf> (дата звернення 22.06.2022).

13. Хоменко О.А. Фінансова безпека підприємств агропромислового комплексу та організаційне забезпечення її управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип.6. Ч. 3. С. 124-126. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_3_2016ua/31.pdf (дата звернення 22.06.2022).

14. Лиса, О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Т.26. № 1. С. 58-64.*

15. Delas V., Nosova E., Yafinovych O. Financial security of enterprises. *Procedia economics and finance*. 2015. No. 27. Pp. 248-266. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00998-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00998-3)
16. Britchenko I., Bohomolova N., Kravchenko O., Pinchuk S. Assessment of the determinants of financial security of railways in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2018. Vol. 4. No.27. Pp.270-281. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i27.154109>
17. Stashchuk O., Shmatkovska T., Dziamulych M., Nikolaeva A., Mostovenko N., Zabedyuk M. Ishchuk L. Assessment of joint stock companies finance security risks in Ukraine. *Accounting*. 2020. No. 6. Pp.1181-1192. <http://dx.doi.org/10.5267/j.ac.2020.9.009>
18. Kharchuk T.V., Kredisov V.A., Melnik V.V., Purdenko O.A. Improved methods of evaluation of financial security for companies in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol.1. No.32. Pp. 213-222. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.200300>
19. Safargaliev E. Indicators of financial security of small and medium enterprises. *Revista San Gregorio*.2019. No.34. Pp.82-88. <https://doi.org/10.36097/rsan.v0i34.1166>
20. Dokiienko L., Hrynyuk N., Lapko O., Kramarev H. Financial security diagnostics tools for corporate enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol.3. No.34. Pp.184-194. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215477>
21. Sylkin O., Kryshchanovych M., Bekh Y., Riabeka O. Methodology of forming model for assessing the level financial security. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2020. Vol.42. No.3. Pp.391-398. <https://doi.org/10.15544/mts.2020.39>
22. Докієнко Л., Гринюк Н., Наконечна О., Михайлик О. Система оцінювання фінансової безпеки операційної діяльності підприємств олійно-жирової галузі. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol.7. No.4. Pp.138-159. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.04.08>

23. Гудзь Т.П. Матричний аналіз фінансової рівноваги підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 4 (76). С. 149-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2016_4_21 (дата звернення 22.06.2022)

24. Скалюк Р. Управління фінансовою рівновагою промислових підприємств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2013. Вип.4. С. 37-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2013_4_6 (дата звернення 22.06.2022)

25. Хромушина Л.А. Фінансова рівновага підприємства: методологічний та практичний аспекти оцінки. URL: http://www.confcontact.com/2017-specproekt/%D0%95%D0%9A8_Hromushina.htm (дата звернення 22.06.2022)

26. Кладченко І.С. Фінансова рівновага як умова забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 369-377.

27. Корольов А.В. Фінансова рівновага як основа забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства. матеріали II Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. ХНТУ «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (м. Хмельницький 16-17 листопада 2022). С.

28. Рудковська Ю.В. Наявність дебіторської заборгованості як фактор формування стабільних зв'язків з контрагентами. *Ефективна економіка*. 2013 №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2052> (дата звернення 15.11.2022)

29. Корольов А.В. Потенційні загрози для фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* (вип. 70): матеріали Міжн. наук. Інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 22-23 вересня 2022 р.) С. 119-120. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-658/> (дата звернення 06.12.2022)